

A KIÁLLÍTÁSOKRÓL HAJDAN ÉS MOST.

(Befejező közlemény.)

Magyarországon az első kiállítások a negyvenes évek elejére esnek. Nem az utánzási vágy, nem a divat hozta őket létre, hanem a valódi szükség. A negyvenes évek elején tért magához a nemzet hosszú lethargiájából és a közcselekvés minden terén bizonyos friss lendület volt észlelhető. És mikor 1841 végén jeles, előkelő hazafiak összejöttek és a fölött tanakodtak, hogy a közérdekek melyik ága van leginkább elhanyagolva és háttérbe szorítva: egyhangulag abban állapodtak meg, hogy a *hazai műipar* érdekei követelik leg-sürgősebben a fölkarolást, támogatást. Így keletkezett 1841 végén a „*honi iparegyesület*.” Habár ez egyesület az ipar fejlesztésének céljából alakult, sok oly hasznos cselekvést vitt végbe, melyek az akkori társadalmi élet fejlődésére nagy befolyást gyakoroltak. De ne vágjunk a dolgok sorának elébe.

Az iparegyesület ideiglenes választmánya mindenekelőtt az egyesület alapjait veté meg s részvényes tagokat toborzott, hogy az egyesületnek alapja, működésének pedig támasza legyen. Ezután a választmány legelső föladatának tekinté a fölött tanácskozni: mely módok és eszközök által lehetne a „*honi műipar*” érdekeit határozottan előmozdítani, illetőleg az egyesület cselekvésére az első bevezető lépést megtenni. (Meg kell jegyeznünk, hogy *műipar* abban az időben még nem azt jelentette, mint ma. Tudvalevő ugyanis, hogy az akkori nyelvészeti viszonyok között is még vajmi sok latin és idegen szóra kellett új magyar szavakat gyártani. Így a Gewerbe-, Industria szót akkor műiparra fordították, e szó tehát az akkori időben inkább a kézműipart, mint műipart jelentett, habár — mint a következőkből látszik — mind a két fogalmat egyesíteni törekedett. E megjegyzést azért tartottuk szükségesnek, nehogy az ezután sok-

szor előforduló „műipar“ szó a *mai* olvasó figyelmét az akkori művészeti iparra terelje.)

Az iparegyesület első „aktió“-jára vonatkozó programot megtaláljuk „az ideiglenes választmány által az 1842. évi június 4-ei közgyűléshez intézett tudósítás“-ban,¹⁾ mely tudósításnak értékét és jelentőségét bizonyára emeli az a körülmény, hogy azt az akkori szűkebb választmány nevében *Kossuth* Lajos szerkesztette és a következő férfiak irták alá : *Luka* Sándor, ideiglenes elnök, *Kossuth* Lajos, *Balogh* Pál, *Lukács* Móricz, *Trefort* Ágoston, *Eötvös* József, *Simon* Flórent, *Irinyi* József, *Nyáry* Pál, *Vajda* Péter jegyző.

És ez aláírások fontosságát nemcsak azért hangsúlyozzuk, mert a felsorolt hazafiak elsők voltak, kik a hazai iparmozgalmakat szervezték, hanem főleg azért is, mert az *első iparműkiállítás* rendezésére vonatkozó indítvány az ő nevükkel is kapcsolatban van, amennyiben az említett tudósítást sajátkezüleg aláírták és a közgyűléshez betérjesztették.

A *Kossuth* által szerkesztett „tudósítás“ ipartörténeti szempontból egészben is kiváló érdekléssel bír, mindamellett — fölvetett tárgyunkhoz tartván magunkat — csak az első iparműkiállításra vonatkozó következő részét közöljük itt, mint szorosán a hazai kiállítások történetére vonatkozó fontos és nagyérdekű adalékot. Az illető rész következőképpen szól :

„Egyesületünk összes célja a munkálati tervben van kifejezve, mely erőnk növekedtével elég mezőt ad mind a hasznos ismeretek terjesztésére általában, mind körülményesen a honi műipar emelésére. E munkálati terv azonban már előre oly fokozatosan volt számítva, hogy ne lennének kénytelenek semmit sem tenni, mivel hogy mindent nem tehetünk. A fokozatoknál azonban, véleményünk szerint, mindig szem előtt kell tartani, hogy egyesületünknek tulajdonképpen kettős célja van : elméleti t. i. és gyakorlati, minélfogva a teendőket is mind a két irányban egyszerre véljük megkezdendőknek ; nevezetesen az elméleti részt népszerű iratok kiadásával, s ezeknek terjesztése és a hasznos ismereteknek a népeletbe juttatása végett fiókegyesületek alakításával ; ide szá-

¹⁾ Iparegyesületi irattár. 1842. évi 2. számú akta.

mitván a szükséges segédeszközöknek t. i. külföldi népszerű munkáknak lassankinti beszerzését; — a gyakorlati részt pedig még az idén eszközlendő *iparműkiállítás* (Gewerb-Ausstellung) által.

„Meg kell vallanunk, hogy különösen az iparműkiállítás az, amitől egyesületünk gyarapodására nézve is a legtöbbet várunk, de melynek a teendők első sorába iktatását különben is a legfontosabb tekintetek ajánlják. — A honi műipar combinált előmozdítására *mindenekelőtt szükséges a jelen állapot ismerete*; erre korunkban eddig mód nem vala; de sikeresebb tán nem is lehet, mint egy nyilvános kiállítás, mely mindent, a mit a honi műipar széles Magyarországon szerteszórva teremt, a szakrokonság szabályai szerint összeállítja s így hazánk egyetemes műiparának mintegy tükörképét állítja fel megtekintésre; a szerény csendben rejtező, vagy mostoha körülmények miatt egy elfelejtett zugban tespedő ügyességet napfényre hozza, a honi műipar tekintetében önmagával megismerteti, az ügyekezeten ingerül szolgál, gyárnokot és kézművest nemes versenyzésre buzdít, s a közönséggel közelebb viszonyba hozván, a kölcsönhatásnak jótékony erejét ébreszti föl. Ezeken kívül egyesületünkre nézve különös fontossággal látjuk birni azon tekintetet is, hogy akármit választanánk munkálati tervünkből első lépésül, annak hatása helyben is, de kivált vidéken, csak lassan, csak időmultával lehetne érezhető; de az iparműkiállítás egyesületünknek oly életjele, mely mindjárt közhírré tételével a nemzet műiparos testének tömördek erein végig villámlik. — Ezeknél fogva bátorodunk a tisztelt gyülekezetenél indítványozni, méltóztassanak az *első magyar iparműkiállításnak* még ez idén, augustus hónapnak a pesti vásárral összeeső szakában létesítését elhatározni, s a mostani gyűlés alatt az alapszabályok értelmében megválasztandó tisztviselői és választmányi kart oda utasítani, hogy az idő rövidségét is tekintetbe véve, minden e végre szükséges lépéseket haladéktalanul megtegyen. Tudjuk ugyan, hogy jövő augustusig sokkal kevesebb idő van hátra, mintsem remélni mernők, hogy a legelső műkiállítás, ugy bőségre, mind tartalmasságra nézve óhajtásunkat kielégítse; de a kezdet mindeütt nehéz, s ha lelkesen utána lát a választmány : a nehéz-

ségeket méltányolni tudó várakozásnak mégis nagy részben megfelelhünk.“

A közgyűlés ez indítványt egyhangúlag elfogadta s ugyanekkor elnökévé gróf *Batthyányi* Lajost megválasztotta. A választmány *Kossuth* Lajos aligazgató (választmányi igazgatóvá Luka Sándor táblabíró és volt ideiglenes elnök választatott) elnöklete alatt bizottságot küldött ki, mely csakhamar megkezdte munkálkodását. Mindenekelőtt az egyes iparosokat szólította föl a lapokban és külön meghívó levelek által a kiállításon való részvétel érdekében. Az első magyar kiállítás programját kidolgozták és közzétették. E kiállításaink történetében nevezetes okmány a következőképpen szól:

F e l s z ó l i t á s

az első magyar iparműkiállítás iránt

az iparegyesület nevében.

A' hazai műipar emelésére az iparegyesület mindenk felett szükségesnek tartván műiparunk jelenlegi állapotának megismerését, ezen célból Pesten eszközendő iparműkiállítással véli legkönnyebben elérhetőnek, hogy így a' hazai műipar minden természetényei az ország fővárosában központosítva, jelenlegi iparvállalatunknak egy élethű képét állítsák a' közönség elébe. Az e' mezőn már eddig is nyert eredmények buzdítani fognak új kísérletekre 's törekvésekre, 's ösztönül szolgálni azon iparágak meghonosítására, melyeknek elhanyagoltatása, nagy részben annak is tulajdonítható, hogy a' közönség nem is tudta, mellyek azon iparágak, mik eddigelé hazánkban hiányzanak. Azokat, kik most is jelesek, kiknek készítményei most is kitűnők, az iparegyesület érdemlett elismerésül ezüst és ércz jelpénzekkel 's nyilvános dicsérő említéssel fogja jutalmazni. A' iparkészítmények megbirálása 's a' jutalmak kiosztása egy szabadon választott, részrehajlatlan, műértőkből álló választmányra bízatik. — Hogy ezen műiparkiallítás céljának minél teljesebben 's tökéletesebben megfelelhessen, felszólíttatnak ezennel Magyarországnak 's az ahoz kapcsolt tartományoknak és Erdélynek, szóval az egész két hazának minden kézművesei, mesteremberei, gyárnokai és minden iparüzők, hogy készítményeik bekül-

dése által az iparegyesületet ezen közhasznú céljában résztvevőkkel 's együttmunkálásaikkal elősegíteni méltóztassanak. —

Iparműkiállítási föltételek.

A' jövő augusztusi vásár alatt Pesten tartandó magyar 's erdélyi iparműkiállítás körébe tartoznak minden, Magyarországon 's ahhoz kapcsolt tartományokban és Erdélyben akár hazai, akár külföldi nyers anyagokból készített kézművek és gyárkészítmények.

E' szerint minden honi iparüző mesterembereknek és gyárnokoknak, akár valamely czéhhez tartoznak, akár nem, iparkészítményei az iparműkiállításnál elfogadtatnak. A' kiállítás ki nem zárja, hogy a' készítményekhez a' nyers anyag is 's a' készítmények készítésök különböző fokain hozzá mellékeltesse; így például a' kiállítás céljának megfelelne, ha a' beküldendő vászonhoz a' len töretlenül, törve, ecselve és a' fonal, a' posztóhoz a' gyapju, a' vasöntvényhez a' nyers vas és a' vaskő hozzá mellékeltenék.

Azokat, kik az iparegyesület felszólítását figyelembe veszik, az iparműkiállítás következő föltételeire figyelmeztetjük:

1) Az iparműkiállításra alkalmas tárgyak fölvétele már július 15-kén kezdődik, 's tart augusztus 10-ikeig; később érkezendő tárgyak a' nyomtatott főjegyzékbe többé föl nem vétethetnek, 's magánál a' kiállításnál csak a' felmaradott soronküüli helyekre tarthatnak számot.

2) A' kiállítás kezdődik a' jövő augusztusi pesti vásár előhatéiben, 's tart september 10-ig bezárólag.

3) Minden küldemények bérmentesen beküldendők és Landerer Lajos urhoz (Pesten, hatvani-utca, Horvát-ház) címezendők. — Ha ugyanazon személy több 's különféle tárgyakat küldene be: akkor hozzájuk számokkal ellátott jegyzék melléklendő. Minden kiállítónak szabadságában áll, címjegyeket (Adresse) 's árjegyzékeit (Preis-courant) a' küldeményhez mellékelni; a' kiállított készítmény ára 's a' kiállító kívánsága arra fel fog jegyeztetni.

4) Minden beküldött tárgyról a' beküldő nyugtatványt kap, mellynek előmutatása mellett saját személyére nézve szabad bejárása van a' kiállítás teremeibe.

5) Olly tárgyra nézve, mellyek nagyobb helyet foglalnak el, például: kocsik, zongorák, bútorok 'stb. eff., a' beküldő megkéretik:

méltóztassék Landerer Lajos urat bérmentesen a' beküldés idejéről 's a' küldemény nagyságáról tudósítani.

6) Azon készítmények és gépek, mellyeknél különös fölkészítés vagy összeállítás szükséges, a' beküldők vagy megbizottaik által fognak a' kijelelt helyen felállíttatni.

7) Ha az iparmű-kiállítás ideje alatt valamelly tárgy eladatnék is : az csak a' kiállítás berekesztése után adathatik ki, 's addig a' kiállításból semmi szín alatt el nem vihető.

8) A' tulajdonosak nyolcz nap alatt az iparműkiállítás után küldeményeiket a' nyugtatványok visszaszolgáltatása mellett visszaveendő, avvagy vitetik; különben — minthogy a kiállítási termeknek ki kell ürítettetniök — az iparegyesület kénytelen lesz a' vissza nem vett tárgyakat egy pesti bizományos kereskedőnek átadni, 's többé rólok nem gondoskodhatik, 's nem is felel.

Berekesztésül azt reméli még az iparegyesület, hogy mind az, ki készítményeit — iparának tanúit — nyilvánosan kiállítani 's polgártársai ítéletének alávetni szándékozik, munkájának legjobb, legkitünőbb példányait küldendi be; mert a' kiállításnál csak a' munka fogja mesterét dicsérhetni; más részről azonban, az egyesület arra is figyelmezteti a' beküldő urakat, hogy célja, a' hazai ipar jelen állapotját megismertetni, 's ugyanazért kéri őket, miszerint azon okból, hogy a' külföld egy vagy más nemben jobb gyárműveket mutathat elő, senki se vonja el készítményeit a' kiállítástól; mert mindenki figyelembe fogja venni ugy az ipar mostani állapotját a' hazában mint az időrövidséget a' kiállítás határnapjáig.

Költ Pesten, junius 6-kán 1842.

1842. augusztus 25-én a redoute termében meg is nyílt az első magyar iparműkiállítás és tartott szeptember 21-ig. Kiállító összesen 213 volt, kik 298 tárgyat állítottak ki. A kiállítás látogatóinak száma 14,425-ben volt kimutatva.

E kiállítás célját oly márkáns vonásokban jellemzi Kossuth,¹⁾

¹⁾ Jelentés az első magyar iparműkiállításról 1842. A magyar iparegyesület igazgató választmánya megbízásából szerkeszté *Kossuth Lajos*, választmányi aligazgató. Pesten, 1843. Nyomatott Landerer és Heckenast könyvnyomtató intézetében.

hogy ma — 42 év múlva — sem lehetne a kiállítások ezéjait és föladatait tökéletesebben és találóbban elemezni. A jelentés illető pontja így szól:

„A kiállítás rendezését azon tekintet is javasolá, hogy az iparegyesület mindjárt legelső lépésénél magával a műiparral lehető legszélesb kiterjedésben érintkezésbe jöven, *a műipar jelenlegi állapotának ismeretét s megismertetését lehetőleg megközelítse*, miszerint ezen ismeret a további működésben alapul szolgálhasson; *annak, a mit már birunk, méltánylására vezessen; öntudatra s önerőnk iránti bizodalomra ösztönözzön*; a már eddig is nyert eredmények *új kísérletekre, új törekvésekre, új erőfeszítésre buzdítsanak*; s a honi műiparnak a nemzet elibe állított, bárha csak töredékes képe, *legközelebb az egész képnek felállítására utat készítsen*; továbbá pedig *azon iparágak meghonosítására is ingert adjon*, melyeknek elhanyagoltatását nagy részben annak is tulajdonithatni, hogy a közönség mind-ekkorig jóformán nem is tudta, mivel birunk már, s mik azon iparágak, mik eddigelé hazánkban hiányzanak.“

E kiállításról az 1842. augusztus 30-án (tehát öt nappal a megnyitás után) tartott közgyűlés ¹⁾ elé terjesztett s Kossuth Lajos által *sajátkezűleg* irt „tudósítás“-ban ²⁾ a következő érdekes jelentéssel találkozunk:

„A juniusi közgyűlés határozata következtében az *első magyar iparműkiállítás* létesített s folyó hó 25-étől a látogatóknak immár a pesti Redoute termekben nyitva is áll.

Ezen kiállításnak létesítése külső nehézségekkel volt összekötve: — egyrészt még csak a vállalat közhírré tételében is akadályokat kelle tapasztalni, melyek annyival leverőbben hatottak a rendező alválasztmányra, minél becsesebb volt minden óra, mely Juniustól augusztusig a vállalat létesítésére fenmaradott; másrészt ép az időnek ezen rövid volta legnagyobb akadály gyanánt tünt elé, mivel nemcsak messzebb lakó, hanem helybeli iparüző polgártársaink is lehetetlennek

¹⁾ A közgyűlés azért követte oly gyorsan az alig két hóval előbb tartott közgyűlést, mert pénztárnokválasztás vált szükségessé és e választást az igazgató választmány a közgyűlésnek kívánta fönntartani.

²⁾ Lásd iparegyesületi irattár 1842. év 6. szá m.

mondották, hogy ily rövid idő alatt, rendes mindennapi foglalatosságaik mellett valami jeleset készíthessenek s beküldhessenek; végre még a kezdet nehézségeit az eszmének szokatlansága is nagyon nevelé. — Mindazáltal örömünkre válik jelenteni, hogy habár annak kívánatait, ki várakozását hazánk természeti gazdagságához, lakosaink 15 millió körüli számához s a 27 éves béke méltán reménylhetett fejleményéhez alkalmazná, kiállításunk egyáltalában ki nem elégítené is; de a ki körülményeinket méltányos figyelembe veszi, a ki mellett még a kezdet nehézségeire s az idő rövid voltára megemlékezik; kiállításunkból, ha nem is meglepetéssel, bizonynyal elégtelenséggel távozand; mert oly technikai gyakorlottságnak s oly talentumoknak látandja jeleit, melyeknek csak az ismeretség napfényére kell vonatniok, hogy külföldre ne pazaroljuk pénzünket oly művekért, melyeket itthon is kielégítő jószágban feltalálhatunk.

„A méltánylat ösztönöz azonban kijelenteni, hogy ha ezen első kiállításunk (tudván mi nehézségekkel volt összekötve) saját magunk várakozását is felülhaladta, azt egyesületünk legfőbb mértékben Landerer Lajos választmányi tagnak köszönheti, ki a rendezést elvállalni sziveskedett s azt nemcsak tárgyavatott szabatossággal véghez vitte, hanem fáradhatatlan buzgalommal még a kiállítandó tárgyak összegyűjtéséről is gondoskodott. Illőnek véljük, hogy a tisztelt egyesület neki ezen — körülményeink közt — megbecsülhetlen buzgóságáért köszönetet szavazzon; valamint helyeselje azon köszönetet is, melyet a választottság Emmerling urnak azon szivességeért szavazott, hogy a kiállítási termeket minden díjkövetelés nélkül használatunkra egészen ingyen átengedé.

„És ezen iparműkiállítás az, melylyel egyesületünk a cselekvés mezejére lépve, valóságos életének tettleges jelét adá s a választmány hinni merészli, hogy ezáltal annyira közel hozta egyesületünket a közönség figyelméhez, bizodalomhoz, miszerint az egyesület teljes valószínűséggel hihetné, hogy immár jövődjé van s évről-évre közelebb jöhetend egész munkálati terve kiviteléhez, melyet magának szép 's honunk műiparának felemelésére hatályos rendeltetésül kitűzött.“

Már ekkor szóba jött egy *második* iparműkiállítás rendezése és e tárgyban ugyanazon közgyűlési „tudósítás“ a következőket tartalmazza:

„Azt bizonyosan nem minálunk, hanem az ipar tág mezején sokkal haladottabb nemzeteknél sem lehetne reményleni, hogy a műipar egy év alatt annyira haladhasson, szerint minden évben lehetne iparműkiállítást tartani, anélkül hogy az eszme hatása mihamar fel ne használtatnék; miért is nemcsak Bécsben, hanem Párisban is csak minden harmadik évben tartatik műkiállítás s ezt alkalmasint nekünk is követnünk kellend, sőt körülményeink szerint tán tennünk kellene, ha másutt nem tennék is, mindazáltal mivel az idő most sokkal rövidebb volt, mintsem hogy kiállításunk az egész honi műipar állapotjának tükörképét adhatná, de mégis eléggé sikerült arra, hogy az iparüzőknek részére ösztönt adjon; jónak vélnők, ha a tisztelt egyesület már most elhatározná s azonnali kihirdetését is elrendelni méltóztatnék, hogy jövő évben az augusztusi vásár alatt szintugy iparműkiállítás leend.“

A jelentéshez mindenekelőtt az a megjegyzésünk van, hogy Kossuth, kinek nem legkisebb erényei közé tartozott és tartozik a szerénység, kiemeli ugyan e helyen Landerer urat, a kinek érdemeiről mi sem akarunk semmit sem levonni, de másokat alig tud fölemlíteni, a kiknek a kiállítás körül kiválóbb érdemei voltak. Azért, mert a kiállítás lelke maga Kossuth volt. Nemcsak a rendezés, beosztás, nemcsak a birálatok vezetése körül, hanem a kiállítás erkölcsi értékesítése körül is. Az ő fáradhatatlanságának köszönhető nagyrészt a külső siker is, de valamint ő penditette meg a kiállítás rendezésének eszméjét, övé volt az annak folytán keletkezett mozgalmak intézésének is a dicsősége. (A dijkiosztási ünnepélyre Csánády Ferencz által szerkesztett jelentésből Kossuth a saját és tevékenységére vonatkozó részleteket annyira áthuzgálta, hogy azokat elolvasni teljes lehetetlen.) És minde mozgalmakhoz jelentékenyen hozzájárult az a *jelentés*, melyet az igazgató választmány megbízásából szerkesztett, s mely mint szakirodalmi munka ma is egyike a legbecsesebbeknek, melyekkel a magyar irodalom valaha birt. Ismét csak az ő szerénységét jellemzi, de egyszersmind némi érdekes világot vet a jelentésre a következő pár sor, mely Kossuthnak egy a „Heti lap“ 1845. évi május 6-iki keletü számában megjelent és a

selyemipar fejlesztését tárgyazó czikknek képezi egyik részecskéjét :

„1842-ben egy jelentést irtam az „Első magyar iparműkiállításról.“ Tökéletlen volt és gyarló, mint minden amit irtam valaha, s tán mindennél, a mit irtam tökéletlenebb, mert töretlen ösvényen jártam, avatatlan vándor létemre. S ép azért — Isten panaszképpen ne vegye — több verejtékembe munka nem került soha, mint ez. — Azonban mert jobbal nem birtunk, 20,000 példányban ingyen szétosztók magyar s német nyelven a közönségben. Nem tudom méltónak tartotta-e 20 ember a 20,000 közül, hogy elolvassa; — de ha azon figyelem, mely azóta a magyar műipar iránt sasszárnyakra kelt, valakit rá bírna, hogy a hányt-vetett irások között ez elszórt röpiratot kikeresse, annyit legalább megtalálhat benne, hogy miként állott hazánkban a selyemtenyésztés ügye három év előtt.“ sat.

Magának a jelentésnek minden sora méltán leköti az olvasó figyelmét. A kiállítás után ugyanis Kossuth maga szólította föl a kiállításban résztvett, sőt az ott nem képviselt jelesebb iparosokat is, hogy iparágukról és ipartelepeikről adjanak ismertető vázlatokat. E hézagos vázlatokhoz Kossuth maga nagyszabásu tanulmányokat tett s így szerkesztette, vagyis inkább *írta* meg jelentését, melynek nemzetgazdasági és iparpolitikai fejtegetései ma is kiváló becsesel bírnak. E jelentés — ha szélesebb körben a külföldön terjed vala el — megmutatta volna az irányt : mikép kell a kiállítási jelentéseket szerkeszteni, mert éleslátással, kiváló tapintattal, bámulatos érzéssel és szakértelemmel oly művet nyujtott, melynél tökéletesebbet ma, négy évtizednek óriási politikai, társadalmi és közgazdasági átalakulásai után, egy országos kiállítás sem volt képes produkálni. Az egyes iparágaknál nyujtott statisztikai és históriai adatok pedig oly becsesek, hogy szakirodalmunk ereklyéjévé teszik e 76 nagyobb oktáv lapra terjedő munkát és ez ereklye értéke sokszorosan becses lesz reánk nézve akkor, ha megfontoljuk, hogy 42 évvel ezelőtt mily roppant nehéz volt a szükséges statisztikai és históriai adatokat összegyűjteni.

Az akkori ipari állapotokat Kossuth a kiállítás birálati eredményeiből kiindulva ismertette s a históriai és statisztikai adatok

szakszerű feldolgozásán kívül nemcsak egy-két jelesebb gyár részletesebb ismertetésével foglalkozik, hanem az egyes iparágak fejlesztésére vonatkozólag óhajokat, kívánalmakat is fejez ki, sőt kész javaslatokat is tesz. És mivel munkája a kiállítási birálatokat vette alapul, érdemesnek tartjuk bevezető soraiból a következő részletet közölni, mely élénken bizonyítja, mily rendkívül jó érzékkel tekintette a jelentés nagynevű írója a kiállításoknak már akkor szükségessé vált rendszeresebb megítélését. A mai kiállítások körül is teljeseen megérdemlik a figyelembe vételt a bevezetés következő sorai :

„Szükséges előrebecsátani, hogy a műbirálat s kitüntetés iránt, a mondhatni rögtönzött iparműkiállítás előtt, vezérelvek eleve megállapítva nem lehettek, mert az intéző választmány, az idő rövid volta miatt különben is kétes sikert föltételekkel nehezíteni nem vélte tanácsosnak, s különben is akként volt meggyőződve, hogy a honi körülményeket kitüntető tapasztalás, melyet az iparműkiállítás nyújthat, legbiztosabb kalauzul fog szolgálni azon nemzetgazdasági tekintetek kiemelésében, melyeket nálunk, a mi körülményeink között, az ipar s különösen gyáriparművek birálatánál követnie kellend; vagyis, hogy ez csak első kísérlet levén, tanácsosabb lesz a jövő eljárás szabályait, az első kiállítás nyújtotta tapasztalásból levonni, mint pusztán elméletből oly rámat készíteni, melybe a honi műipar képe be nem illenék. — Így jött a választmány azon meggyőződésre is, hogy ha kézműveknél egyetlen műdarab előállítása, a kézműves tehetségét tökéletesen kitünteti, ezzel úgy a birálat föltételeinek, mint a kiállítás céljának e tekintetben meg van felelve, mert annyi bizonyossá lesz, hogy amely kézműves egy műdarabot, amint kiállittaték, elkészíthetett, más hasonlót is képes készíteni, úgy viszont némely gyárműcikkék, kivált, amelyek nemcsak kicsinyben, de mondhatni szinte mulatságból is készíthetők, státusgazdasági fontosságot főképen csak az által nyerhetnek, ha készítésök nagyban, azaz valóban gyárilag üzetik; ilyeneknél tehát a kiállított mutatványok technikai tökélyén kívül, még arról is meg kell győződni, hogy az valóságos gyármű, s e végett tudni kívánatos, hogy a kiállító gyáros hasonló művet nagyban s (ha titkaihoz nem véli tartozni), mily kiterjedésben ké-

szit, s mily áron ad el? s valjon gyárának szerkezete megfelel-e technikai tökélyben az illető iparszaktudomány kívánatinak, vagy talán azt egy lépéssel magasabbra is vitte?”

Az első magyar iparműkiállítás fontosságát nemcsak a rendező iparegyesület ismerte föl, hanem a fővárosnak akkori polgársága és részben az arisztokrácia is. Kitűnik ez a *díjosztási* ünnepélyből is, mely 1842. december hó 26-án Pestvármegye nagy gyülestermében fényes közönség jelenlétében megtartatott. Képviselve volt itt az iparegyesületen és a kiállítókon kívül Pestvármegye diszes küldöttség által, Pest város nemes tanácsa, Buda város tanácsa, az előkelő világ és szép számban a hölgyvilág is.

A jutalmak kiosztása előtt az első beszédet gróf *Batthyányi Lajos*, az iparegyesület akkori elnöke mondotta. E beszéd, melynek eredetije az iparegyesület irattárában található s mely eddig közzé nem tétetett, az iparfejlődés felől már akkor magas helyről táplált nézeteket oly érdekesen világítja meg, hogy szolgálatot vélünk tenni annak e helyen egész terjedelemben való következő közlése által:

„Tisztelt gyülekezet! Mai összejövetelünk célja az, hogy elosszuk azon jutalmakat, miket egyrésztől szorgalom, kitűnés és tehetség megérdemeltek, másrésztől a hazafiság s az idő-kellékek majdnem legsürgösbikének felvilágult méltánylata kijelelének. Szánták pedig azok serkentéseül, kik a' pályán járnak, melyen egész Magyarországnak már-már komolyan és csüggedetlenül haladnia kell; — értem nyerstermesztményinek műipar és gyárak általi belföldi feldolgozását és értéknövesztését.

„Ha ebben még tovább késünk, ha minél előbb ki nem emelkedik ipartűzésünk nyerseségéből, gyáraink semmiségük-ből, industriánk csekélységéből: rövid időn visszalépéssé fog válni anyagi tespedésünk; szegénységünk nyomorra, gyengeségünk tehetetlenséggé; — s ezt sejti, ezt érzi, ettől fél minden egyes, minden osztály.

„Ezen összes érdekeinket fenyegető romlás irányában ország-szerte elterjedt érzelemnek köszönhetjük, vagyonos és vagyontalanok azon részvétét, mely lánggá lobbantá az egyén szerencsésen odavetett elmeszikráját; s így előidézésé azon

gyulponatot, honnan a mai ünnepadományok erednek, azaz, a „magyar iparegyesületet.“

Nagy ezen egyesületnek saját természetéből folyó feladata; annál nagyobb pedig ott, hol törés nélkül kell haladnia: de aránylag hatalmasok eszközei is, mihelyt műszere a közkívánatnak, a közszükségnek nyilvánulása. És ez, minek mi azt tartjuk. E hitben alapul minden reményünk, e' buzdítja iparkodásainkat, 's csak e' kezeskedhetik a sikerről; azon sikeréről, melynek reményiről le kelle mondanunk, ha az eszme a nemzet fogalmát megelőzte volna; s mely sikert hiába is óhajtánánk, ha félreértettük volna a nemzet szükségét.

Ki pedig kérdezné: vajjon legkedvezőbb esetben is, kecsgetetheti-e magát az egyesület, hogy a hazának annyi s annyiféle részei ellen maholnap paizsává legyen? — annak nemmel felelünk; elég az, ha egy derék pikkely lesz belőle azon pánczélon, melyet hazánknak kell készítenünk a status quo vámpirharapásai ellen; készítenünk pedig egyéni kiművelődés-, nyilvánosság-, egyesületek-, részvénytársaságok-, közlekedésmódok- és kormányunk megnyerendő rokonszenvéből.

Csak ennyit ez alkalommal az Egyesület célja- és jövődjéről: — visszatérek a mai napra.

Mi azzal bizattunk meg, miszerint keresnők fel a már létező honi industriának jelesb készítményeit, kitalálándók így, mivel birunk és mi hibázik? Ez némileg el is éretett az első magyar iparműkiállítással. És minthogy ezen egyesület, feladatainak első sorába fogja mindig számítani oktatás, gyámolás és tetteleges segedelem mellett a való érdem iránti hódolatot: nem lehet nem örülni, hogy azt ez alkalommal, épen azon érdemek méltánylatával kezdheti meg, melyek, buzdítását megelőzve, csak nemes ösztönök által gyámoltattak.

De önök is uraim! jelesei e mai napnak! fogadják szívesen azon jutalomdíjt, melyet ezrek nevében nyujtandunk, kik tagjai az egyesületnek, s kik önöknek és a nyomaikon s példájok után haladóknak reménylik köszönhetni egykor a magyar ipar felvirágzását és fényét; -- azon díjt, melyet az érdemtéljes hatóságok ünnepdicsőítő jelenlétében nyujtandunk; — nyujtandunk e sokaság előtt, mely gyönyörrel engedi önöknek

által e' nap diszét. — Fogadják szívesen s becsüljék kétszerezesen azt, mint első csemetéit azon békebabérnak, melly isten 's akaratunk segélyével jövőre bővebben és vigabban hajtand Magyarhonunkban!“

Ugyanez alkalommal beszédet tartott még *Tölgyessy* János polgármester, Pest város ¹⁾ részéről, *Schreiber* főbíró, Buda város részéről és *Bezerédj* István táblabíró, az iparegyesület nevében. A jutalmakat minden kiállítónak Batthyány Lajos gróf adta át. — A díjosztási ünnepélyen uralkodott ünnepies méltóság és komolyság (a megyei küldöttek mind diszmagyarban jelentek meg) csak emelte a kiállítóknak az ügy iránti rokonszenvet és lelkesedést és nem kis mértékben készítette elő a talajt a *második* magyar iparműkiállítás számára. E kiállítás eszméje különben már az 1842. évi kiállítás megnyitásakor érlelődött e kiállítás tervezőjében és megpendítőjében, mert csakhamar be kellett látni, hogy egy alig két hó alatt hevenyészett országos kiállítás oly mértékben, mint kívánatos volna, nem szülheti a kívánt gyakorlati eredményeket.

De azért az első kiállítás általános sikerét nem szabad kicsinyelnünk. E kiállítás nemzetgazdasági hatása megmérhetlen volt. Ebből indult ki a *védjegyleti* mozgalom s az egész szervezett és szervezetlen iparvédelem. Ezen alapult az iparegylet akkori munkaprogramja, mely — tekintve az időket és viszonyokat — nemcsak teljes méltánylatot, hanem őszinte, hazafias elismerést érdemel. És mivel a második kiállítás e mozgalmak megerősítését és lendületének biztosítását czélozta, nem is lehetne szigorú határvonalat szabunk az első és második hazai iparműkiállítás között, hanem inkább azt kell föltételeznünk, hogy az 1843. évi kiállítás az 1842-inek csak inkább kiegészítő része volt. El kell azonban ismernünk, hogy mint kiállítás, az 1843. évi, bármily csekély progressio mutatkozott a kiállítóknak, sokkal szervezettebb és szabályosabb volt az első hazai kiállításnál.

Nem csekély mértékben emelte a kiállítás tökéletességét az is, hogy most már jól átgondolt *jury-szabályzat* is volt. Az első ki-

¹⁾ Pest és Buda városokat oly kéréssel hívta meg a kiállítási bizottság a díjosztásra, hogy „*legyenek részesei azon nagy dicsőségnek, mely az iparúzó osztály társadalmi fontossága közvéleményes elismerésének e hazában legelső népünnepé leend.*“

állítás egyik feltűnő hiányaképpen Kossuth többször említette a hézagos bírálati eljárást és e csorbát most már teljesen ki akarván köszörülni, oly szabályzatot alkotott, melyet mint hazai kiállításaink történetében fontos okmányt, méltó egész terjedelmében a következőkben megismertetni:

Vezérutasítás,

az iparműkiállítási mű- és díjbírák számára.

I.

Az iparkiállítási feltételek 2-ik §-a, melly mind azon cikkelyeket mik aug. 20-a után küldettek be a' bírálat és díjazástól eltiltja, a' műbírák uraknak utasítási egy pontul olly értelemben szolgáland, hogy miután a kiállítás megnyitásának határnapja aug. 23-ra halasztatott, mindazon cikkelyeket, mik e határnapig — vagy mellyek előlegesen bejelentve, — vagy vidékről, a' kiállítás megnyitásának első hetében küldetnek be, és róluk fel nem tehetni hogy a' kiállítani szándékozó által valamely már kiállított cikkely lenyomására készültek, bírálat alá elfogadják.

A bírálati eljárásban műbírák urak tekintetbe kéretnek venni minden egyes cikkelynél:

Az országgazdászati azon viszonyokat, mik a kérdésbe fogott cikkely ipariájának hazai állapotát képezik. Valjon például eddig külföldről kellett-e behozatnia, és a' bírálandó cikk talán csak első kísérlete e nemben a' hazai iparnak? — vagy már ez előtt is készített a' belföldön? 's mind két esetben lehet-e, és minő, inkább vagy kevesebb kedvező eredményü hasonlításba tetetnie a' külföldivel? — mi szükség kielégítésül szolgál, csak tisztán consumtio tárgya e, vagy pedig más, inkább vagy kevésbé fontos, talán csak most ébredő, vagy imént életbe léptetett, vagy épen már telyes erővel dolgozó gyári vagy kézműves üzletnek, kisebb nagyobb mértékben hasznos eszköze? — mint például a' csontliszt a' jelenleg neki eredt cukorgyártásnak? — készítenek e nagyobb mennyiségben, miszerint közforgalom tárgya lehet, — talán a' külföldi e nemü cikkelyeket felesleggé teheti, vagy épen kiviteli tárgyúl is felemelkedhetik? 'sa't.

Továbbá a műbírák urak figyelembe veendik azon tudományos vagy tapasztalati készültséget, melyet a' bírálandó cikkely kiállítása feltételez.

Ezután ítélet alá vonandják a' czikknek jelességeit; valjon t. i. a' tökélynek milly pontján áll? — kikészítése szép remek e? készítési módja új vagy javított? előállítása olcsó, — 's talán annyira az, hogy általa a' czikk kelendősege tetemesen segítetik? 's ezen kelendőség nagy és terjedt-e 's a't.

Miután pedig ekint a' czikknek országgazdászati előkészületi és jelességi tekintetben megállapították becsét, ekkor

Előadandják mind azon kellékeket, és sajátságokat mikkel a kérdésben forgó ipar ág készítményeinek általjában birniok kell, és ezen általános becsmérték szerint fogják kimondani ítéletöket a' cikkelyről, — valjon t. i. megközelítette e a' mintaképet, mihez, hogy jó és tökéletes legyen, hasonlitania kell, -- vagy mi és mennyi szükséges tulajdonsága hibáz még e tekintetben. S ez leend az első itelet, melyet műbirák urak a' cikk felett hozandanak.

Második ítéletök pedig azon eredményt foglalandja magában, melyet a' felfogott cikkelynek a' többi e nemből kiállított művekkel teendő összehasonlításából levonandanak. Ez tulajdonkép a' kiállított egy nemü cikkelyek osztályozása lesz, melyben a' szerint, mint több vagy kevesebb jelességgel bir egyik vagy másik, határozandják meg az elsőbbséget; — ha pedig mindnyájának volna valamelly a' többinél hiányzó jelessége akkor ezen jelesség nagyobb kissebb fontossága szerint rangozandják azokat.

Mind ezek után a' feltételi 15. § értelmében műbirák urak a' jutalom fokozata felül is adandanak véleményt.

Egyébiránt birálati eljárásukban kísérleteket is tehetnek a' cikkek tulajdonságai iránt, sőt ott, hol tudományos szempontból kell meghatározni a' becsét, csak kísérletek nyomán mondhatnak ítéletet. Ha pedig valamelly czikk annyira combinált természetü volna, hogy szakértők ítéletét igényelné, akkor a' rendező alvásztmány jelölendi ki mind az egyes szakértőt, mind, ha tanácsosabb volna, a' többi szakbiróságok közül az illetőt, melly utóbbi esetben az osztályok együtt határozandanak.

A' birálati eljárásról 's az ítéletek indokairól, valamint a' segédekül vett szakértők neveiről, kimerítő irott, 's olly jelentést adandanak, melly előbb a' díjazás alapjául, — később pedig, az egyesületi jegyzőnek általadva a' kiállításról jelentésnek anyagjaul szolgálhasson. Az ítélet-hozatalban a' szavazatok többsége szerint

határozandának. a' kisebbségben maradottaknak azonban szabadand külön véleményt adniok.

II.

Dijbirák urak utasításának szinte egyik pontja a' feltételi, már érintett 2 §-nak a' felebbiekben már kiterjesztett rendelete; — a' 3-ik § értelmében pedig nem részesítendek díjazásban olly műveket sem, miket külföldön tanuló hazánkiai fognak kiállítani.

Teljes érvényeséget tulajdonítandának azon ítéleteknek miket a' műbirák a' czikkek belső és viszonyos becséről elejökbe terjesztettek; olly esetben azonban, hol a' műbirák többségének ítéletét valamely külön vélemény kíséri, a' díjbirák hatásköréhez tartozandik, az ítéletek közül egyiknek vagy másiknak adni meg az érdemet. Azon vélemény mellyet a' műbirák a' jutalom és fokozata iránt adtanak, a' díjbirákat nem kötelezendi sem arra, hogy adjanak, sem hogy millyen jutalmat adjanak; a' díjazást és annak külön nemeit ők magok határozandják meg, mindig tekintetbe véve az illető ipar ágak közigazdasági viszonyait, és az ezen egyesületi pénztár erejét.

Ha valaki, ki már a' tavali kiállításokor is díjaztatott ez idén ugyan azon nemből 's hasonló kitüntetést érdemelve állitana ki ez idén megint : díjbirák urak csak azt jelentendik ki, hogy a' kiállító tavalyi díjjára ismét érdemesítette magát, — azonban díjat nem adandának. A' magasabb kitüntetést érdemlőnek azonban ez idén is ki lesz adandó.

Eljárásunk közben ha szükségesnek tartandják, az ítéletet mondott szakosztályokat, és szakértőket, sőt ha tetszik másokat is meghalgathatnak.

Szinte írott jelentést adnak, üléseiket pedig nem nyilvánosan tartják.

Az első és második és a következő kiállítások közötti párhuzamot alábbi számbeli adataink tüntetik föl. E helyen konstatálhatjuk, hogy a második kiállítás a védegyleti mozgalomnak is hathatósabb lendületet biztosított, s általában megerősítette a felsőbb körökben az iparfejlesztés iránti érdekeltséget.

A második kiállítás díjosztását már maga Kossuth vezette és ekkor, 1844. augusztus 25-én mondotta azt a gyönyörű, lelkesítő

beszédet, melyben hazánk fiait és leányait honi iparunk pártolására buzdította. E szónoki remeket még ma is hol az első, hol a harmadik kiállítással hozzák némelyek kapcsolatba.

1845. november havában az iparegylet kisebbszerü kiállítást rendezett ama gyári és kézműipar-termékek bemutatására, melyek a védegyelet hatása alatt keletkeztek vagy tökéletesedtek.

A tulajdonképpeni *harmadik* iparműkiállítás azonban 1846-ban rendeztetett s a jelenlevők nagy számánál fogva ezt már a nemzeti muzeumban kellett tartani, melynek megfelelő helyiségeit — tizenegy termet — *József* nádor készséggel engedett át ez alkalomra.

Az 1843-iki kiállítási- és jury-szabályzatok itt még inkább tökéletesítették, különösen a kiállítók bejelentésével kapcsolatos statisztikai adatok, az eladásra vonatkozó információk, a sorsjáték, a műbirálatok és egyéb fontos intézkedések tekintetéből. A részvét most már tetemesen emelkedett. A kiállítók száma az *ötszázat* meghaladta és a látogatók száma is arányosan nagyobb volt, a mi különben természetes is, mert az akkor már éberszemü közvélemény és fokozott közérdeklődés az igényeket is nagyobb mérvűekké tette. (Mint érdekes epizódot méltó itt fölemlíteni, hogy Nagyváradon özv. Faliczky Jánosné műkedvelői színi előadást rendezett az ottani kiállítók tárgyainak fel- és visszaküldési költségeinek fedezése czéljából.)

Az említett három kiállítás közötti arányt kellőképpen megvilágítják a következő összehasonlító számok.

1842-ben volt	213	<i>kiállító.</i>
1843-ban „	244	„
1845-ben „	140	„
1846-ban „	516	„ és ez utóbbiak közül magára Pest városára 238 kiállító esett.

A fizető *látogatók* száma következőképpen aránylott:

1842-ben	14,425
1843-ban	12,550
1846-ban	22,136.

A látogatókra nézve különben meg kell jegyezni, hogy ugy az iparegylet összes tagjai, mint a kiállítók, ezek családtagjai és sokszor egész dolgozó személyzetük, — mint ezt a kiállítási jelentések fölemlitik — „bérmentesen“ látogathatták a kiállítást.

A *kitüntetések és díjazások* arányát a következő számok mutatják :

	1842.	1843.	1846.
Aranyérmét nyert	5	9	—
Nagy aranyérmét	—	—	21
Kis „	—	—	28
Ezüstérmét nyert	13	29	—
Nagy ezüstérmét	—	—	45
Kis ezüstérmét	—	—	35
Bronzérmét	29	41	56
Dicsérő oklevelet	31	47	81
Méltányló megemlékezést	—	33	17

Meg kell jegyezni, hogy azok, a kik valamely előző kiállításon már kitüntetéset nyertek, ha a következő kiállításon ugyanazt a díjat ítelték meg nekik, erről csak *bizonyítványt* kaptak, miután — mint egy idevonatkozó jelentésben olvassuk — a kiállítóknak nem lehet céljuk, hogy bizonyos számú érdempénzeket összegyűjtsenek.

A mi az *anyagieredményeket* illeti, ezekről szabatos számok nem állanak rendelkezésre; egész általánosságban azonban teljes bizonyossággal föl lehet említeni, hogy az első kiállítás mintegy 2—300 frtnyi deficittel, az 1843-iki (mely már sorsjátékkal volt összekötve) ugyanannyi tiszta haszonnal, az 1846-iki pedig mintegy 800 frtnyi tiszta haszonnal végződött.

Végre a kiállításon képviselt *iparágak* statisztikáját a következő táblázat tünteti föl:

	1842.	1843.	1845. ¹⁾	1846.
Arany-, ezüstműves, ékszerész	4	9	—	10
Aranyozó	—	—	—	1
Bádogos	3	3	7	4
Butorasztalos, kárpitos	16	18	—	26
Bőrkikészítő (timár stb.)	5	4	2	5
Bőröndös	1	1	—	2
Bronz- és rézműves	3	2	—	8
Czipész, csizmadia	5	2	—	10

¹⁾ Csak a védegyelet folytán keletkezett gyárak állítottak ki a leginkább pártfogolt iparágak sorából.

	1842.	1843.	1845.	1846.
Czinárú-készítő	1	1	—	1
Czukorgyár	2	4	—	9
Chokoládé	—	—	—	1
Disz- és apróárúk	—	2	22	18
Edények és agyag	9	3	4	14
Esztergályos	6	5	—	7
Esetgyáros, kefekötő	3	1	—	1
Fehérszövők (takácsok)	1	3	20	30
Fésüs	2	2	—	2
Fodrász	2	—	—	—
Gépek, műszerészek	13	13	8	31
Gombkötők (paszomány)	2	4	—	7
Gyapju-kelmék	6	5	41	18
Gyufagyár	3	—	—	2
Hangszerkészítő	1	1	—	3
Harangöntő	1	1	—	—
Illatszerek	1	—	—	1
Kalapos	3	2	2	11
Kártyagyár	1	—	—	—
Karton- és kelmefestő, színnyomatok	4	4	11	5
Kender	1	—	—	—
Kés- és kardműves, sarkantyus	1	3	—	4
Képfaragó	—	2	—	1
Keztyüs	3	5	—	4
Kocsigyáros	1	2	—	3
Kosárfonó	1	1	—	1
Könyvkötő	2	3	—	3
Könyv- és könyomdász	1	2	—	7
Köteles	1	1	—	4
Lakatos	2	3	—	3
Liszt	3	1	—	3
Márvány	—	—	—	1
Mellfűző	—	1	—	1
Mézesbábos és viaszöntő	1	3	—	2
Műfogak	3	2	—	1
Művirágok	1	5	—	3

	1842.	1843.	1845.	1846.
Napernyős	—	1	—	—
Nyerges	—	2	—	5
Női kézimunka, háziipar	12	19	—	23
Órás	4	3	—	8
Ostorgyáros	2	3	—	1
Orgonakészítő	—	—	—	1
Papirgyár	5	5	—	10
Paplanos	2	2	—	3
Pecsétviaszgyáros	—	—	—	3
Pezsgőborgyáros	3	2	—	4
Posztó és posztógyár	3	4	15	10
Puskaműves	2	1	—	2
Rézmetsző	1	—	—	—
• Selyem (nyersen és gyártva)	12	21	11	44
Stearin	1	1	—	3
Szabó és szűrszabó	2	11	—	19
Szappanos	1	—	—	1
Szesz, likőr, eczet	—	3	—	4
Szijgyártó	2	4	—	2
Sziksó	1	3	—	2
Szítás	1	—	—	—
Szivargyáros	2	2	6	11
Szücs	3	2	—	13
Üveggyáros	4	5	—	5
Vasgyár	4	7	—	11
Vegyészeti szerek	2	15	2	27
Vésnök	1	1	—	3
Zongoragyáros	3	1	—	5

Nem lehet érdektelen még azokat a jeles iparosokat és ipar-telepeket felsorolni, melyek az említett három kiállításon a szigorú birálat mellett legjobbaknak ismertetvén el, a birálat által *arany* emlékpénzzel tüntették ki. Ezek képviselik az akkori iparnak színét-javát s névsorukat a következőkben örökíthetjük meg:

1842.

1. Kiesling testvérek pozsonyi vegytani ásvány-festék gyára.
2. Munkácsi uradalom vasgyára.

3. Hoffmann és fiai, selyemgyárosok.
4. Stearingyártó részvénytársaság, Pest.
5. Báró Vay Miklós salitromgyára, Debreczen.

1843.

1. A selmeczi kamaragrófi hivatal.
2. Perger testvérek hrinyovai és szalánczi üveggyára.
3. Valero J. A. pesti selyemszövet-gyára, Pest.
4. Hoffmann és fia selyemgyárttulajdonosok, Pest.
5. Stearingyártó részvénytársaság, Pest.
6. Herczeg Szász-Coburg-Gotha pohorellai vashámora.
7. Csepini czukorgyár.

Bizonyítvány arany érdempénzről :

- Kiesling testvérek ásvány-festékgyára, Pozsony.
Munkácsi vasöntvény- és timsógyár.

1846.

Nagy aranyérem :

1. A k. kincstár rézhámora Besztercebányán.
2. Gr. Andrassy György vasöntvénygyára, Dernő.
3. A József-hengermalom gépgyára Pesten.
4. Nusz Antal erősz (gépész), Pesten.
5. Czukorfinomítógyár, Pesten.
6. Kölber testvérek, Pesten.
7. Miesbach Alajos, Pesten.
8. Felsőmagyarországi Bányapolgárság, Iglón.
9. Hoffmann és Maderspach vasöntő- és serétgyára, Ruszka-bányán.
10. Posztógyár, Gács.
11. Petz Ferencz selyemgyára, Pancsova.
12. Smith és Meynier papirgyára, Fiume.
13. Zahn György üveggyáros, Nógrádban.
14. Fischer Móricz porcellángyára, Herenden.

Nagy aranypénzről bizonyítványt :

15. Valero Antal selyemgyáros, Pest.

16. Perger testvérek, üveggyárnokok Pesten.
17. A pesti stearingyár.
18. Herczeg Szász-Coburg-Gotha Ferd. pohorellai vasgyára.
19. Hoffmann és fia selyemgyára, Eszék.
20. Báró Vay Miklós salitromgyára, Debreczen.
21. Munkácsi timsógyár.

Kis arany érdempénzt nyertek :

1. Knutzen Henrik gépész, Pesten.
2. Vidats István gazd. gépész, Pesten.
3. Kirner József fegyverműves, Pesten.
4. Schwab Vilmos, a Tellurium készítője, Pesten.
5. Gróf Zay Károly posztógyára, Zay-Ugróczon.
6. Zsigmond Károly szőnyeggyára, Budán.
7. Hondl és Lobmayer üveggyárnokok, Zwechewón.
8. Pecz Vilmos vegyszergyárnok, Pesten.
9. A nagyszebeni stearin- és vegyszergyár.
10. Szólusz Károly dárdany-koha és rézhámora, Rosenbergén.
11. Kölle J. és Jung K. mézgamügyárak, Pesten.
12. Erdős Mózes, a tűzellenes födelezés föltalálója, Pesten.
13. Pachl Károly zongorász, Pesten.
14. Schmied Károly zongorász, Pozsonyban.
15. Ifj. Szabó József asztalos, Budán.
16. Ifj. Rupprecht János, cukorfinomítógyárnok, Sopronban.
17. Goznovitzer Vilmos sodronygyára, Gölniczbánya.
18. Liesbisch Lőrincz és fia, arany- s ezüst-sodronygyárnok, Pozsonyban.
19. A kassai bőrgyár.
20. Bruder Rudolf selyemgyárnok, Pozsonyban.
21. Lorencz Alajos, nyers selyemgyárnok, Fehértemplom.
22. Radulovits testvérek, nyers selyemgyárnokok, Fehértemplom.
23. Herczog Eva, nyers selyemgyárnok, Versecz.
24. H. Bretzenheim Ferdinánd porcellángyára, Telkibánya.
25. Hogl és König stearingyára, Temesvár.
26. Géppapirgyár, Hermanecz.
27. Pecsétviasz- és cinóberggyár, Pozsony.
28. Fischer és Schönhauer, porcellángyárnok, Pozsonyban.

A kiállítások sorozata különben nem merült volna ki 1846-ban. Kossuth Lajos, a harmadik iparműkiállítás jutalmainak kiosztása alkalmával 1847. június 13-án tartott zárbeszédében fölemlíti, hogy a IV-ik magyar iparműkiállítást 1850-re tervezi az iparegyesület. 1848-ra tervezte a magyar orvosok és természettudósok pesti nagygyűlése alkalmából az országos *őstermék-kiállítást*, melynek rendező bizottságát meg is alakította; ugyanez évre tervezett egy *országos rajzműkiállítást* is. Mindakettőt, mint az 1848. augusztus 25-én kelt és az iparegyesület közgyűléséhez intézett jelentés mondja: „megakasztotta a politikai szabadság és a socialis állapotok mostani forradalma“ . . .

Időközben azonban *kisebb kiállításokat* is rendezett az iparegylet. Így 1846-ban a *pesti rajzműkiállítást*, melyen 33 kiállító, túlnyomó részben iparos-tanuló és segéd, 87 szabadkézi-, 48 építészeti-, 2 kézműipari- és 21 arczképrajzot, összesen 158 darab rajzot állított ki. E kiállítást ismételték 1847. október 1-én, a mikor már 57 kiállító jelent meg, kik közül 2 jeles, 5 dicséretes, 10 említendő volt s a birálatok ez eredményéről oklevelet is kaptak. Az első és utolsó *mesterinas-művek kiállítását* 1847. pünkösöd napján rendezte az iparegylet. Résztvett 27 kiállító, kik közül egy 20 pengő forintot és egy aranyat, kettő 5—5 forintot, három 4—4 forintot, hat 2—2 forintot és nyolcz könyveket kapott jutalmul. E jutalmakat *Simon Flórent*, az iparegyesület akkori ügyésze osztotta ki ünnepélyesen; a jutalmazottak nevében *Beliczay Imre*, akkori czéhmester mondott köszönetet, ki egyszersmind buzdító beszédet intézett az egybegyült mesterinasokhoz. Különben az említett két kiállítás szervezetére és a birálati eljárásra nézve az iparegyesület akkor külön szabályokat állapított meg.

A pesti kiállítások jó példával voltak a *nagyobb vidéki városokra is*, melyek a kiállítások eszméjét felkarolták és tovább fejlesztették. Az első vidéki kiállítás 1843-ban *Nagyszébenben* volt, mely szeptember 14-én nyílt meg és 14 napig tartott. Ezt követte egy második kiállítás ugyanott, 1844. május 28-án, szintén 14 napi tartammal.

1846-ban (a pesti kiállítást megelőzőleg) már *Győrött*, *Eper-*

jesen és *Kassán*, 1847-ben pedig *Sopronban* és ismét *Nagyszombatban* találkozunk iparműkiállításokkal.

E kisebb kiállításokról a következő statisztikai adatok állanak rendelkezésünkre :

Tartam	Kiállító	Kitüntetések				
		száma	arany	ezüst	bronz	dicsér.
1843. szept. 14—28.	<i>Nagyszeben</i>	88	3	20	—	—
1844. máj. 28—jun. 12.	<i>Nagyszeben</i>	74	5	30	—	—
1846. junius	<i>Kassa</i>	41	—	—	—	—
1846. augusztus	<i>Eperjes</i>	102	3	15	22	—
1846. junius 1—21.	<i>Győr</i> ¹⁾	87	2	11	10	12
1847. auguszt. 11—25.	<i>Sopron</i>	296	5	28	37	25
1847. szept. 14—28.	<i>Nagyszeben</i>	46	—	—	—	—

Ugy a győri, mint a soproni kiállításokon a birálatokat az iparegyesületnek ez alkalomra kikért szakértő bizottsága teljesítette. A győri kiállításról a kiküldött bizottság (dr. Monte *Dégoi Albert* Ferencz elnök, *Tóth* Gáspár, *Csanády* Ferencz) 36 lapra terjedő füzetet bocsátott közzé ily czim alatt „Mű- és díjbirálati jelentés a győri első iparműkiállításról 1846-ban“, mely ugyanazonokon a nyomokon ismerteti a győri és győrvidéki ipart, mint Kossuth 1842. évi jeles szakjelentése. A győriek különben elhatározták, hogy minden pesti kiállítást megelőzőleg három hónappal Győrött is iparkiállítást rendeznek, és ennek minden jelesebb tárgyát leküldik Pestre.

A soproni kiállítást ugyancsak *Csanády* Ferencz, volt iparegyesületi jegyző avatott tolla ismertette a *Hetilap* 1847. és 1848. évi folyamaiban. Mindkét ismertetésből megtudjuk, hogy a vidéki kiállítások ugyanazon nyomon indultak, mint a pestiek és a mit a 42. 43. és 46-iki kiállítás nagyban czélt, azt czélozták kicsiben, a helyi- és vidéki érdekek szempontjából a most említett vidéki kiállítást.

¹⁾ A fizető látogatók száma 9200-ra rúgott.

tások is, melyek közül az eperjesi és soproni csak azért birt alkalmi színezettel, mert az orvosok és természettudósok nagygyűlései alkalmából rendezettek.

A *vidéki kiállítások* rendszeresítéséről különben már Sopronban sokat beszéltek az iparügy képviselői. Tervben volt a nagyobb vidéki városokban iparegyesületi *fiókosztályok* alakítása és ezeknek lett volna hivatása a kiállítások rendezését kezükbe venni. Ily osztály *Mayer István* elnöklete alatt Sopronban meg is alakult és az említett kiállítás rendezésére jótékony befolyást is gyakorolt.

Nem lehet hozzávetőleg sem kiszámítani, hogy mily lendület keletkezett volna a gazdasági tevékenység számos ágában, ha az iparegyesület által Pesten és az ország vidéki városaiban megindított mozgalmak rendszeren továbbfejlődtek volna. De közelgett az 1848—49-iki forradalom, mely a nemzet anyagi és szellemi erejét és tehetségét más irányban vette igénybe. A szabadságharcz kitörését megelőző és követő események minden más specialis tevékenységi kört elzártak. Tenni és küzdeni csak egy helyen lehetett: a harc mezején . . . Itt virult a babér, mely hőseink homlokát övezte és dicsőséges küzdelmek után itt kellett megtalálni a bukást, mely a nemzetre gyászt hozott és a társadalmi tevékenység minden ágazatát hosszas, gyászos meddőségre kárhoztatta

A negyvenes évek végére eső nagy küzdelmeket a társadalmi élet minden ágában hosszú tétlenség követte. Mint mindenben, úgy a kiállítások rendezésében is megszakadt a fonál, a fővárosban ép úgy, mint a vidéken. Mert miként ha a megkezdett épület rombadől, addig nem lehet tovább építeni, míg a romok eltakarítva nincsenek, úgy a kiállítások terén sem lehetett a megkezdett munkát folytatni, mert a negyvenes évek kiállításaihoz oly nevek, oly mozgalmak fűződtek, a melyeknek emlékét csak kegyelettel lehetett megőrizni, de azokhoz újabb mozgalmakat folytatólagosan kapcsolni nem volt lehetséges, de nem is volt szabad. A rombadőlt épületet a hazafiúi kegyelet övezte körül, s midőn ma megkísérlettük a romokat ugyszólván feledettségükből kiásni és azokat legalább körvonalaikban bemutatni a bennük — mint ereklyékben — ma is gyönyörködő újabb nemzedéknek, egyszersmind konstatálnunk kell, hogy a kiállítások újabb cyklusa csak lassan-lassan tudta a régi jeles mintaképeket utolérni.

Mindamelletts már az ötvenes évek elején találkozunk kisebb gazdasági kiállításokkal. *Kolozsvártt* ugyanis már az 1848-ik évre volt ipartárlat tervezve. A polgári társalkodó kör e kiállítás költségeinek fedezésére az 1846-ki kiállítás hatása alatt 240 frtot gyűjtött, de — mint a jelentés mondja — 1848-ban „némi körülményeknél fogva” e kiállítás megtartható nem volt. Ezeket a „némi körülményeket” közelről ismerjük

1852-ben azonban a kolozsvári gazdasági egyesület Kolozsvártt gyümölcstárlatot; 1853. nov. 29-től decz. 19-ig az uri kaszinó pártfogása mellett gyümölcs-, termény- és borkiállítást, végre 1855-ben oly gazdasági kiállítást rendezett, mely már a gépeket is felölelte.

A gazdasági kiállítások ez időtől, különösen pedig a hatvanas évek elejétől fogva mindinkább terjedtek hazánkban, és újabb időben már oly mérveket öltöttek, mint talán Európa egyetlen államában sem. E gazdasági kiállítások a gazdasági egyesületek által rendezve, mindenekelőtt a mezőgazdasági termelésben elért figyelemre méltó eredményeket tüntetik föl, s a gyümölcstermelés, kertészet, borászat, állattenyésztés minden ágára kiterjedtek.

Mióta azonban az emberi kéz helyett a gép vette át a főszerepet a mezőgazdasági munkában, e kiállításoknak egyik főcélja az volt, hogy a legjobb gépeket nemcsak a nagyobb, hanem a kisebb földbirtokosokkal és mezei gazdákkal is megismertetvén, előmozdítsa a mezőgazdasági gépeknek terjedését s a termelés megfelelő olcsóbbságát. Így újabb időben minden évre 8—10 ily termény-, gazdasági-, állat- és géпкиállítás esik, melyek ekeversenyekkel és géppróbákkal vannak összekötve; e kiállításokról kellő statisztikát nyújtani teljes lehetetlen. Megdönthetlen tény azonban, hogy azoknak befolyása a mezőgazdasági termelés okszerűbb tételére igen jelentékeny s ez által gazdasági egyesületeink munkássága valóban elismerésre méltó irányban nyer kifejezést és helyenkint nem csekély eredményeket volt képes biztosítani, a mi különben mindinkább rendszeresedő agrikulturális állapotainkban hű kifejezést talál. Mint érdekes adatot nem lehet mellőznünk azt a körülményt, hogy e kiállítások rendezése körül a mezőgazdasági egyesületek által főuraink — mint nagybirtokosok — is jelentékeny szerepet játszanak és hogy a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisz-

terium állami jutalomdíjak czimén évenként nagyobb összegeket szokott e kiállítások előmozdítására fordítani. Kellő figyelmet fordítottak továbbá a gazdasági szakkiállítások rendezésére is, melyek közül fölemlítjük itt a következőket:

- 1862. Pest . . . Gazdasszonyok kiállítása.
- 1865. „ . . . Gazdasági gépek kiállítása.
- 1870. „ . . . Kenderkiállítás.
- 1871. „ . . . Országos dohánykiállítás. *)
- 1874. „ . . . Gazdasszonyok kiállítása.
- 1875. Arad . . . Országos dohánykiállítás.
- 1876. Pest . . . Lókiállítás. *)
- 1878. Győr . . . Gyapjukiállítás.
- 1881. Budapest . Orsz. gyümöleskiállítás.
- 1882. „ . . . Virágkiállítás.
- 1883. Igló . . . Halászati kiállítás.

Elismeréssel kell fölemlitenünk azt is, hogy a gazdasági kiállítások sok helyen keretükbe foglalták részben a házi-, részben a vidéki kézműipart és ezáltal utját egyengették a későbbi iparkiállításoknak.

Az *első iparkiállítás* 1846 óta szintén gazdasági kiállítással kapcsolatban rendeztetett 1857-ben *Kolozsvártn*, és pedig az ottani gazdasági egyesület és a kereskedelmi és iparkamara által. A kezdeményezésről a *Gámán Zsigmond* által avatottan szerkesztett kiállítási jelentés a következőket írja ¹⁾: „Az ismételve tartott (mezőgazdasági) kiállítások mind szélesebb körben ébresztették az irántuk óhajtott részvétet, s a gazdasági egyület örömmel látta, hogy czélját: e nemes versenytéren, az egész ország gazdasági terméneinek legjavát együtt láthatni — mindinkább megközelíti. Az önismeretre vezető s ezáltal a szorgalomra leghathatósabbban ébresztő ezen versenyeken az ipar készítményeinek is tért akarván nyitni, 1855-ben megtalálta volt a helybeli keresk. és iparkamarát, hogy ezen évben együtt rendezzék a gazdasági termények kiállításával összekötött *legelső ipartárlatot*. A kamara e megtalálásra sietett kijelenteni, hogy e megpendített ügy régóta ápolt eszméi közé

*) Többször ismétlődött.

¹⁾ Bizottmányi jelentés az 1857. nov. 18—23. napjain Kolozsvártn rendezett gazdasági- és iparkiállításról. Szerkeszté *Gámán Zsigmond*, kamaratitkár.

tartozik s hogy erre nézve a m. kereskedelmi miniszteriumtól, valamint a m. helytartóságtól már intéseket kapott, azonban tekintve a kiállítás megnyitáig hátralevő alig hat heti időt, a mi alatt a felhívások is alig érhetnének az illetők kezeibe, szükségesnek hitte a kiállítást a jövő évre halasztani.“ stb.

A kiállítás azonban csak 1857. nov. 13-án nyilhatott meg 298 kiállítóval, kik közül 134 ipari kiállító volt. Érdekesek azok az elvek, melyeket a bíráló bizottság eljárásának szabályozására megállapított. Fölemlítjük ezek közül a következőket:

A gépek megbirálása körül elvül tűzte ki a szakosztály, hogy első és főtekintettel lesz a *célszerűségre*, második helyre teszi a *felhasznált anyag minőségét*, harmadikra a *munka csinoságát*, és végre negyedszer tekintetbe veszi az árt is.

A *szövésszeti* tárgyakra nézve a következő elvek voltak irányadók:

1. Motollált selyem, tilolt len, kender, valamint a fonalra nézve is erős szálvékonyság, egyenlőség, szín és fény vétetnek tekintetbe; különösen a selyemre nézve egyenlő finomságu gubók szállainak együvé motollálása, a len- és kendernél a puhaság is.

2. A szövetek megbirálásánál kimondott elvek: tekintettel lenni a kelme minőségéhez alkalmazott finom gyapjura vagy kenderre, egyenlő szövés- és tömötségre, melyhez járul az aránylagos olcsóság.

3. Szabó-munkáknál fődolog a szabás, azután a csinos varrás, általában e mesterség műnyelvén szólva: a tiszta munka.

Az építészeti anyagoknál:

1. Az anyag föld- és vegytani szerkezete s kiégetettségük fokozatánál fogva, minő arányban képesek a vizsgálat alá vett téglák és cserépdarabok a víz behatásának ellentállani?

2. Miképen állják ki a léghmérséklet változásait, a vizes állapotból fagyásba s fagyásból kiengedett állapotba való átmenetet?

3. Alakjuk-, terjedelmük-, és súlyuknak micsoda előnyei vagy hátrányai vannak?

A birálat általában igen szigorú volt és a negyvenes évek kiállításain követett jelentésszerű érdemleges méltánylat alakjában volt kifejezve. Odaitéltetett 6 ezüst-, 18 bronz, 20 dicsérő oklevél,

14 elismerő oklevél; 134 kiállítónak tehát összesen 58 jutalom; de a dicsérő és elismerő oklevélben is volt fokozat, sőt egyes kiállítókra nézve kitüntetésnek kellett számítani, hogy a jury méltánylattal emlékezett meg róla, vagy hogy felemlítette őket. Mindebből azonban látható, hogy a kolozsvári kiállítás elég gonddal és kellő figyelemmel volt rendezve a kiállításoknál tekintetbe veendő fontos elvekre.

A kolozsvári kiállítást 1864-ben egy nagyterjedelmű *horvát-dalmát-szlavon kiállítás* követte *Zágrábban*. Erre az impulzust az 1862. évi londoni világkiállítás adta meg. Erről hazatérve a zágrábi kereskedelmi és iparkamara titkára, Devidé József Ferdinánd, azt indítványozta, hogy a horvát-dalmát-szlavon ipari és gazdasági erő megismerése céljából országos kiállítás rendeztessék. Az indítványt elfogadták s 1864-ben széles alapon, jó sikerrel érvényesítették. A kiállítás terjedelmes katalógusának első részében a három-egy tartomány alkotmányos, kulturai és közgazdasági viszonyai igen behatóan és mintaszerűen vannak ismertetve.

A kiállítók száma a kiállítás érdekében működött albizottságok szerint a következőkép aránylott:

Zágráb	1237
Fiume	52
Károlyváros	123
Kopreinicza	8
Krapina	145
Kreuz	169
Samobor	232
Sissek	182
Varasdin	300
Djakovár	83
Eszék	182
Pozsega	312
Verovitic	2
Vukovár	34
Spalató	18
Zara	61
Belovar	100
Glina	226
Gospič	49

Sluina	16
N.-Gradiska	128
Ogulin	20
Otočac	32
Petrinja	97
Vinkovče	87

A kiállítók száma összesen 3865-re rugott és ezek között 32 külföldi is volt.

A *biráló* bizottság 170 tagból állott és 12 csoportra oszlott, melyek 11—17 tagból állottak; minden csoport maga választotta elnökét és előadóját s egyszersmind — a szükséghez képest — tagjait osztályokba sorozta; a birálatot 7 nap alatt be kellett fejezni s a birálatokat indokolás kíséretében a központi bizottsághoz beküldeni; a jutalmakat a központi bizottság elnökének vezetése mellett a biráló csoportok elnökeiből és előadóiából alakult bizottság a be-terjesztett javaslatok alapján véglegesen megítélte s a birálatok eredményét a kiállítás harmadik hónapján, október 4-én hirdették ki, a mikor a jutalmakat is kiosztották. E kiállítás anyagilag is meglehetősen sikerült.

1865-ben *Pozsonyban*, 1869-ben *Oraviczán* és *Nagyszombatban* találkozunk kisebb iparkiadállításokkal. Sőt ez időtájt már élénken foglalkoztak egy *országos kiállítás* eszméjével, melyet *Temesvártt* kívántak megvalósítani. Erre nézve az előmunkálatok meglehetősen előhaladtak s a kiállítási bizottság elnökévé gróf *Karácsonyi* Guidó meg is választott, de közbejött akadályok és felmerült nehézségeknél fogva Temesvárnak le kellett mondani a kiállítás rendezéséről s az ottani bizottság az előmunkálatokat, a már tetemes előleges bejelentkezésekkel együtt áttette az országos iparegyesülethez, mely az országos gazdasági egyesülettel és az orsz. képzőművészeti társulattal közösen már foglalkozott egy budapesti országos kiállítás előkészítésével.

Az előmunkálatokat ifj. gróf *Zichy* József és *Fest* Imre elnöklése alatt egy vegyes bizottság vezette, melyben az iparegyesület, a gazdasági egyesület és a képzőművészeti társulat volt képviselve. 1869. május havában már megállapították, hogy a kiállítás tartama 1871. ápril 15-től július 15-ig, tehát három hónapra terjedjen; a kiállítás helyéül első sorban a városliget több alkalmas pontja, másodszorban az *Orczy-kert* és végre a *lőportárak* körüli térség, esetleg

az újpesti sziget jött combinációba. Tervbe vétetett a külföldi és osztrák iparnak részbeni bevonása és kidolgoztatott a költségvetés is, mely a kormánytól 300,000 frt segílyt irányzott elő.

A kiállítás azonban két nehézségbe ütközött. Először a nagyban előirányzott államsegélyt nem lehetett kieszközölni, másodsor az iparosok hangulata sem volt még akkor a kiállítás iránt nagyon kedvezőleg hangolva. Hasonló dolgokban nem volt még a kezdeményezőknek sem elég gyakorlata és mint valami óriási vállalkozást tekintvén az ügyet, nem volt meg a kellő bátorság és erély, a megkezdett tervezeteknek keresztülvitelére. A kiállítás ügyét tehát le kellett venni a napirendről.

Időközben a *kecskeméti* iparegylet is foglalkozott ez eszmével s már 1869. évi márczius 29-én tartott közgyűlésén határozta el egy iparműtárlat rendezését, mely azonban csak 1872-ben létesült. A *Katona* Zsigmond, kecskeméti gyógyszerész buzgó elnökle alatt álló iparegylet ugyancsak Katona vezetése mellett erélyesen látott a kiállítás rendezéséhez, mely újabb időben *első* kísérlet volt az országos kiállítások terén, de mint ilyen igen tisztességes sikert ért el. E siker első sorban a rendező bizottság fáradhatatlan elnökének köszönhető ugyan, de másodsorban befolyással volt rá a bécsi világkiállítás előtti időszak és az 1872. évi iparos-gyűlés, mely hazánkban először keltette föl iparosainkban a solidaritás érzetét.

Az 1872. aug. 31-től szept. 8. napjain a reformatus főiskola termeiben 575 kiállító részvétele mellett tartott kiállítás sikere annál méltóbb a fölemlítésre, mert a rendezőknek felette szerény eszközök álltak rendelkezésükre és az idő is rövid volt ily sok munkával járó vállalat szerves keresztülvitelére. — A kiállítás pártfogó elnöke *Szlávy* József, akkori ipar- és kereskedelmi miniszter volt; a rendező bizottság elnöke *Katona* Zsigmond (gyógyszerész, iparegyleti elnök), alelnöke: *Mádi* János (a kecskeméti népbank elnöke); jegyzője: Ifj. *Nagy* Lajos ügyvéd. A helyi rendező bizottság összesen 65 tagból állt, azonkívül 40 kültag választatott, kik közül a budapesti bizottságot képezték, dr. *Szabóky* Adolf elnökle alatt, *Débold* József, *Hill* Jakab, *Mudrony* Soma, *Posner* Károly Lajos, *Ráth* Károly, *Schön* Jakab, *Thék* András.

A *birálatok eredménye* a következő:

Odaitéltetett : aranyérem	49 darab	}	288
ezüstérem	122 „		
bronzérem	117 „		
aranyoklevél	143 „	}	199
ezüstoklevél	42 „		
bronzoklevél	14 „		

továbbá : állanjutalom 92 drb arany, egyletek és magánosok jutalma 83-drb arany.

Már a kiállítás alkalmával megpendítették a szegedi iparosok egy *Szegeden* rendezendő országos kiállítás eszméjét. 1874-ben e kiállítás előmunkálatai komolyan fogamatba vétettek, még pedig szélesebb alapon, és a szó *teljes* értelmében *országos* kiállítás lett; az 1876. augusztus 20-án megnyílt kiállítás *első* volt a *modern* országos kiállítások között hazánkban. Habár e sorok írója, mint a kiállítás titkára résztvett a szervezési és rendezési munkálatokban, bizonyára nem fogják szerénytelenséggel vádolni, ha kimondja, hogy a szegedi kiállítás az ujabbkori közgazdasági, főleg pedig ipari mozgalmaknak alapvetője volt, és sikere éppen azért érdemel általános méltánylást, mert e kiállítás szervezése körül — minden külföldi és hazai mintától eltekintve — egészen eredeti nyomon kellett elindulni. A szegedi főreáltanoda épületében és három nagyobbszerű ideigl. faépületében, valamint egy hosszú félfedett szinépületben 20,000 négyszögméteren rendezett kiállításon az ország minden részéből 2227 kiállító vett részt. Egy tekintet a kiállításhoz meggyőzhette a látogató közönséget, hogy iparunk némely ágban versenyképes s méltó a felkarolásra. A kiállítás kezdett „hangulatot kelteni“ az iparpártolás iránt és ennek hatása alatt keletkezett a fővárosban a hazai ipart pártoló és terjesztő egylet. A kiállítást megelőzőleg Szegeden tartott szaktanácskozmányok, valamint az ország minden részéből való iparosoknak a kiállítás alatti sűrűbb érintkezése, eszmecseréje és közelebbi ismerkedése nem csekély hatással volt az iparos-mozgalmakban ezután tapasztalt lendületre.

A kiállítás beható ismertetését megtaláljuk a „szegedi kiállítás emlékkönyv“-ében, mely a kiállításhoz vonatkozó fontosabb statisztikai adatokat is felöleli és megörökítette.

Föl kell itt említenünk mindenekelőtt a *biráló bizottsági szabályzatnak* lényegét, mely a következő pontokban foglalható össze:

„A csoportok bírálói működésük eredményéről az előadó által szerkesztett és a csoportbizottság által hitelesített jegyzőkönyvet vesznek föl, melyet a teljes ülés elé terjesztenek.

„A bírálás szavazattöbbség útján történik és egyenlő szavazatok esetén az elnök szava dönt.

„Ha jelentékeny kisebbség a többség határozatát kifogásolná, ez a teljes ülés által választandó felszólamlási bizottsághoz felebbezhet, mely végérvényes ítéletet hoz.

„A kiállítók felszólamlásai ugyanezen bizottság által intézendők el.

„A felszólamlási bizottság csak azon esetekben veszi a kiállított tárgyakat fölülbírálathoz, midőn már az írásban beadandó felszólamlásból kitűnik, hogy akár valamely kiállított tárgy, akár pedig a megbírálás tárgyát képező valamely fontos körülmény kikerülte a bíráló bizottság figyelmét.

„Egyes csoportok bírálásánál, úgy a felszólamló bizottság működésénél lehet szakértőket véleményadásra fölkérni.

„A bírálók nincsenek kizárva a versenytől, azonban tárgyaik megbírálásakor a bírálók sorából visszalépnek.“

A bírálathoz képest *egyféle* érem ítéltetett oda, és pedig az *érdemérem*, melyhez egy igazoló-okmány járult. Ez okmány kellő rövideggyel indokolta a kitüntetését s az indokolásban használt kifejezésekhez képest a bírálathoz képest a bírálathoz képest a következőben foglalható össze:

Érdeméremet kapott:

	kiállító
Jóság-, jelesség- és kitűnőségért	594
Haladásért	134
Műizlésért	144
Versenyképességért	178
Nagybani termelés- és kivitelképességért	52
Műizlés- és versenyképességért	56
Haladás-, műizlés- és versenyképességért	47
Haladás-, műizlés-, verseny- és kivitelképességért	14

Összesen . . . 1189

Ezenkívül kiosztatott elismerő-okmány a közreműködő mun-

kások számára 76, a kiállításban közreműködőknek 124 érdemérem, 14 elismerő-okmány; a többi kiállítók a kiállításon való részvételük emlékére emlékérmeket kaptak.

A szegedi kiállítás élén néh. *Dáni* Ferencz főispán, mint a nagybizottság elnöke állott; a végrehajtó bizottság elnöke *Bakay* Nándor, kiállítási pénztárnok *Rainer* Ferencz, ellenőr *Bódvay* Pál, a kiállítás nagybizottságának jegyzője *Reizner* János, kiállítási titkár e sorok írója volt. A kiállítás fővédnökségét h. *Simonyi* Lajos, akkori földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter vállalta el. Meg kell még emlékeznünk Szeged város derék polgáraitól és iparosairól, kik a kiállítás rendezése körül kiváló tevékenységet és ügybuzgóságot fejtettek ki, különösen pedig az iparegyesület budapesti bizottságáról, melynek élén a fáradhatatlan dr. *Szabóky* Adolf állott.

A szegedi kiállítást több kisebb kiállítás követte Szabadkán, Egerben és Beszterczen. De már egy évvel a szegedi kiállítás után gróf *Zichy* Jenő kezébe vette a *székesfehérvári* országos kiállításnak ügyét, és szívós kitartással, odaadó buzgalommal és áldozatkészséggel megteremtette a székesfehérvári országos kiállítást, melynek sikeréhez az oroszánrészt kiválólag az ő páratlan egyéni tulajdonosságai biztosították. A székesfehérvári kiállítás — természetes — úgy a kiállítási területet, mint a kiállítók számát tekintve, nagyobb volt a szegedinél, mert a szegedi kiállítás épügy előkészítette annak sikerét, mint a hogy az előkészítette a talajt egy Budapesten rendezendő országos kiállítás számára. Ha a két kiállítás között párhuzamot vonunk, az bizonyára nem üt ki a szegedi rovására, habár a fehérvári kiállítás arányai minden téren hatalmasabban domborodnak ki. Ez azonban a természetes progressió következménye. Szegeden még a kezdet nehézségeivel is meg kellett küzdeni, Fehérvárott már járt nyomokon, tehát sok tekintetben javításokkal és tökéletesítésekkel lehetett a kiállítást rendezni. Nagy előnyére vált a fehérvári kiállításnak az ő nagybuzgalmu és áldozatokra kész elnöke is, habár ismételten kell hangsúlyoznunk, hogy mindez nem szorította háttérbe a szegedi kiállításnak általában elismert sikerét és eredményét.

De egy irányban nagyon különbözik a fehérvári kiállítás a szegeditől. Szegeden a kiállítási fővédnök egy nappal az ünnepi megnyitó beszéd után letette a miniszteri tárczát és a szegedi ki-

állítás felé a kormány atyai gondoskodása kisebb mértékben fordult, s az a fővédelem tekintetében ugyyszólván egyszerre árván maradt Egészen másként állott a dolog a fehérvári kiállításnál. Itt mindenekelőtt *József* főherceg fővédnöksége is kellő külső diszt és értéket kölcsönzött a kiállításnak; b. *Kemény* Gábor, földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter pedig igen hálás anyagot talált a kiállításban, tárczája programmszerű tevékenységének kijelölésére. A miniszterium *Keleti* Károly miniszteri tanácsost megbizta a kiállításról szakszerű jelentés szerkesztésével s főbb tisztviselői által maga is tanulmányoztatta a kiállítást, és nem lehet merésznek nevezni azt az állítást, hogy az az üdvös tevékenység, mely a földm., ipar- és kereskedelemügyi miniszterium kebelében főleg az ipar érdekeinek szem előtt tartása mellett megindult, alapját a fehérvári kiállításban találja. A székesfehérvári kiállítás tehát, mely — eltekintve némely hézagoktól — az ország ipari termelésének hű képét tárta föl, eredményeiben azért bir kiváló fontossággal, mert alkalmat adott a tapasztalt hiányoknak pótlására és ugyyszólván utmutató táblája volt a hazai ipar érdekében elkerülhetlenül szükséges és sürgős intézkedéseknek.

A kiállítással kapcsolatban tartatott az ismeretes iparvédelmi értekezlet, a gazdák kongressusa s ugyanakkor Székesfehérvártt tartottak vándorgyűléseket az iparos-ifjusági egyletek, az erdészeti egyesület és az országos kertészeti egyesület; mindez épugy emelte a kiállítás külső fényét, mint például Szegeden az országos dalárünnep, a Dugonics-szobor leleplezés és több más, a kiállítással kapcsolatba hozott országos összejövetel.

A *jury* is szélesebb alapon, megfelelőbben volt szervezve. Szabályzatából kiemelhetjük a következőket:

„A bíráló bizottság az egyes kiállítási csoportokra való tekintettel oly módon alakittatik meg, hogy minden egyes csoport számára legalább 1, a terjedelmesebb csoportok számára pedig kettő, esetleg annyi külön szakosztály lesz szervezve 8—8 tagból, a mennyi kívánatos. — Az osztályok számát és beosztását illetőleg az egész bizottságnak tagszámát a jelentkezések beérkezése után a székesfehérvári végrehajtó bizottság határozza meg, tekintettel a bejelentett tárgyak mennyiségére olyformán, hogy a nagyon terjedelmes csoportok szá-

mára két, esetleg annyi 8—8 tagból álló osztályt lehessen alkotni, a mennyi szükségesnek látszik.

„Az ily párhuzamos osztályok is önállóan és egyenjoguan járnak el, s határozatképesekké akkor lesznek, ha a bizottságban legalább is 6 tag van jelen.

„A meghatározott számú tagoknak egy negyedét az országos iparegyesület, egynegyedét a Budapesten székelő iparkamara a szakukhoz tartozó csoportokra való tekintettel, úgy a fővárosi, mint a vidéki szakférfiak köréből, másik felét pedig a végrehajtó bizottság szintügy választja.

„Ugyancsak a végrehajtó bizottság minden egyes csoport számára jegyzőt rendel ki.

„A választásoknak oly időben kell történni, hogy a megválasztottaknak elfogadás iránti nyilatkozata a kiállítás megnyitása előtt bekövetkezhessek.

„Senki sem lehet több csoport bíráló bizottságának tagja, de nincs kizárva, hogy valamely szakosztály tagja más, illetőleg több osztályba is mint szakértő meghivassék.

„Jury-elnök csak olyan kiállító lehet, ki tárgyait verseny alá nem bocsátja.

„A jury azon tagjai, kik egyszersmind kiállítók is, a kiállítási tárgyak első bírálása alkalmával figyelmen kívül hagyatnak; de azon esetre, ha a versenyben való részvételüket az illető csoport jury-elnökénél legkésőbb június hó 5-ig írásban bejelentették, tárgyaik egy külön jury-bizottság bírálata alá bocsáttatnak.

„Ezen jury, mely azon kiállítók részére alakittatik, kik egyszersmind jurorok is, a csoportok elnökei s egy a végrehajtó bizottság által kiküldött jegyzőből áll, ki vagy nem kiállító, vagy ha az is, a versenyben részt nem vesz.

„Az ekképen alkotott jurynak feladata leend a jurorok kiállított tárgyait vizsgálat alá venni és megbírálni, mely célból az a csoport-juryk munkálatainak befejezése után összeül s tárgyaik versenyezhetését kérelmező jurorok beadványait csoportonként elintézi. E jury szavazattöbbséggel határoz és kebeléből egy külön előadót választ.”

A többi szakaszok az eljárásra vonatkoztak. A bíráló bizott-

ság eljárása azonban épen nem volt szigorú, a mit az odaítélt jutalmak nagy száma is bizonyít.

Megítéltetett és kiosztatott :

Diszoklevél	115
Aranyérem	256
Ezüstérem	592
Bronzérem	966

Összesen 1929

Ezenkívül kiosztatott 123 közreműködési ezüstérem, 103 közreműködési bronzérem és 9 közreműködési bronz-okmány.

E kiállítás körüli érdemeikért e kiállítás történetével kapcsolatban meg kell még említenünk *Havranek* József polgármestert, mint a kiállítás helyettes elnökét, különösen pedig *Lederer* Sándor irodafőnököt, ki a szervezési munkálatok körül kiváló érdemeket szerzett tapintatos eljárásával és körültekintő, gondos közreműködésével; végül *Barna* Izidor segédtitkárt, ki a kiállításról 26 ivre terjedő és érdekes ipartörténeti hecsesel bíró emlékkönyvet szerkesztett. A fővárosi kiállítók élén dr. *Szabóky* Adolf, *Ráth* Károly, dr. *Szvetenay* Miklós és *Mudrony* Soma urak közreműködése és a kiállítás érdekében kifejtett tevékenysége érdemel különös fölémlítést.

Vége még néhány statisztikai adatban kell párhuzamot vonnunk a most említett három, különösen pedig a szegedi és a székesfehérvári országos kiállítás között.

A kiállítók száma a következőképen aránylik :

	Kecskemét	Szeged	Sz.-Fehérvár
Bányászat	15	19	80
Mezőgazdaság, erdészet, kertészet	70	236	351
Borászat	40	164	201
Állatkiállítás	—	36	210
A nyers termelést képviselték tehát	125	455	842
Tanügyi, műszaki és művészeti tárgyak	28	123	562
Háziipar	47	257	365
Kézmű- és gyáripar	357	1392	1502
Összes kiállító	557	2227	3271

A nagyobb városok következőképen voltak képviselve:

	Kecskemét	Szeged	Székesfehérvár		Kecskemét	Szeged	Székesfehérvár
Arad	3	21	39	Pécs	1	13	54
Brassó	—	4	32	Pápa	—	2	34
<i>Budapest</i>	227	398	554	Pozsony	—	6	33
Debreczen	7	22	117	Szegesvár	—	33	—
Esztergom	—	4	27	Sopron	—	35	17
Győr	—	16	42	Szabadka	—	14	5
Kassa	2	9	9	<i>Szeged</i>	21	530	15
<i>Kecskemét</i>	178	61	27	<i>Székesfehérvár</i>	—	5	216
Kolozsvár	35	22	64	Szombathely	—	6	34
Losoncz	1	2	22	Temesvár	—	16	5
M.-Vásárhely	1	2	26	Ujvidék	3	22	14
Miskolcz	19	46	22	Versecz	1	63	7
N.-Szeben	—	65	16	Veszprém	10	11	58
N.-Várad	—	23	45				

E szerint volt *helybeli* kiállító Kecskeméten 34%, Szegeden 24%, Székesfehérvártt 8%; *budapesti* kiállító Kecskeméten 40% Szegeden 18%, Székesfehérvártt 20%; *vidéki* kiállító Kecskeméten 36%, Szegeden 58%, Székesfehérvártt 72%.

A fizető látogatók száma volt Kecskeméten kilencz nap alatt 10,029; (belépti díjából befolyt 3393 frt); esik tehát egy napra átlag 1114 látogató; a szegedi kiállításnak mintegy 45,000 fizető látogatója volt 20 nap alatt (22,249 frt beléptidij-bevétel átlag 50 krjával számítva), esik tehát egy napra átlag 2250 fizető látogató. — Székesfehérvártt a fizető látogatók száma 97,000-re tehető 45 nap alatt (48,725 frt beléptidij-átlag 50 krjával), úgy hogy a fizető látogatók száma naponta mintegy 2150-et tett ki.

A kiállítási tiszta haszon tett:

Kecskeméten	1,343	frt	42	krt,
Szegeden	13,833	"	—	"
Székesfehérvártt	26,704	"	49	krt.

A székesfehérvári kiállítás után ismét több helyi- és regionális kiállítás következett; általában 1879 óta nagyobb lendületnek indult hazánkban a kiállítások ügye, beleértve a mezőgazdasági szakkiállításokat, a specialis-, ipari- és műtörténelmi- stb. kiállításokat. Ezek közül méltónak tartjuk e helyen a következőket fölemlíteni:

1. Műipari- és műtörténelmi kiállítások:

- 1876. Budapesten : Műtörténelmi és régészeti.
- 1877. Kolozsvártt : Műipartörténelmi.
- 1880. Budapesten : Keleti műiparczikkék.
- 1882. " Könyvészeti.
- 1884 " Ötvös-műipari.

Ezek közül különösen az ötvös-műipari kiállítás ébresztett fölméltó figyelmet úgy a bel-, mint a külföldön, s az általa felszínre hozott, műbecscsel bíró hazai kincseket kellőképpen fogja méltányolni az e kiállításról legközelebb megjelenő illusztrált emlékkönyv.

2. Munkakiállítások:

- 1874. Sopronban, helyi.
- 1875. " "
- 1875. Budapesten, könyvkötők számára.
- 1875. Kecskeméten, helyi.
- 1877. Veszprémben, országos.
- 1877. Aradon, helyi.
- 1877. Lippa, "
- 1878. B.-Csaba, országos.
- 1883. Nagybecskerek, helyi.
- 1883. Pécs, helyi.
- 1883. Kolozsvár, helyi.
- 1883. B.-Gyula, országos.
- 1884. Kolozsvártt, tágabbkörü.

E kiállítások közül a veszprémi, b.-csabai és b.-gyulai az iparos-ifjúsági egyletek vándorgyűlései alkalmából rendeztetett; a műkiállításoknak ilyenemű felkarolása befolyást gyakorol már a tanulók és segédek szorgalmának, törekvésének és tökéletesedésüknek felköltésére és örömmel lehet üdvözölni a derék kolozsvári kamara kezdeményezését, mely főleg a tanoncz-munkakiállításoknak általánosítására nem csekély mérvű befolyással volt.

3. Ipari szakkiállítások :

- 1875. Előpatak, házi ipari kiállítás.
- 1875. B.-Ujfalu, „ „ „
- 1879. Kézdivásárhely, házi ipari kiállítás.
- 1880. Késmárk, szepességi vászonkiállítás.
- 1881. Budapest, országos nőiparkiállítás.
- 1881. Nagyszében, román házi-iparkiállítás.
- 1882. Sopron, házi- és nőiparkiállítás.
- 1882. Zágráb, házi-iparkiállítás.
- 1883. M.-Sziget, felsőmagyarországi házi-iparkiállítás.
- 1883. „ szőnyeg- és szövészeti kiállítás.
- 1883. Zombor, nőiparkiállítás.
- 1884. N.-Bánya, házi-iparkiállítás.
- 1884. Ujvidék, szerb nőiparkiállítás.

E kiállítások első sorban a helyi házi-ipar fejlesztését és felkarolását tüzték ki; a szélesebb alapon nyugvó és ugy szervezeténél mint általános sikerénél fogva különösen említést érdemlő *országos nőiparkiállítás* azonban, mint a föntebbi sorozatból látszik, a vidéken is utat tört a női munka fejlesztésére és kellő értékesítésére irányzott törekvéseknek, s hogy ez irányban 1881 óta jelentékenyebb eredményeket értünk el, ez bizonyára sok tekintetben a *Zichy Jenő* gróf elnöklete alatt rendezett orsz. nőiparkiállításnak köszönhető, melyről a földm., ipar- és keresk. miniszterium megbízásából annak idején külön jelentést tett közzé e sorok írója, mint az említett kiállításnak titkára.

Ugyancsak méltányló elismerést érdemel az 1880. évi *késmárki vászonkiállítás*, mely a szepességi vászonipar újjáélesztésére tett kísérleteket, fényesen igazolta és újból is fölhevítte a közönség figyelmét azokra a tágkörű intézkedésekre, melyeket (például a műszövő-

iskola, vászonfehérítő-társaság, javított szövőszékek kiosztása stb. által) a kormány a szepességi vászonipar érdekében a legutóbbi néhány év alatt foganatosított.

A szakkiállítások eszméje általában örvendetesen terjed s legtöbb esetben gyakorlati eredményekkel van összekötve, amennyiben ily kiállítások rendezése már magában véve is bizonyos előre megfontolt cél előmozdítása érdekében történik.

4. Helyi iparkiállítások.

a) A kiállítások tartalma:

Kolozsvár	1857. nov. 18—23.
Zágráb	1864. aug. 1. — okt. 31.
Pozsony	1865. — —
Oravicza	1869. szept. 3—15.
Nagy-Szeben	1869. július 18. — aug. 8.
Miskolcz	1871. szeptember.
Győr	1873. aug. 20—30.
Apatin	1874. aug. 9—20.
Ujvidék	1875. szeptember.
Szabadka	1877. aug. 4—10.
Eger	1877. aug. 12—22.
Besztercze	1878. október.
Lippa	1879. aug. 15—19.
Deés	1879. okt. 18—27.
Komárom	1880. aug. 20—23.
Arad	1880. aug. 8—18.
Debreczen	1881. aug. 20—31.
Szatmár	1882. deczember.

b) Kiállítók és látogatók.

	Kiállítók	Látogatók
1857. Kolozsvár	134	—
1864. Zágráb	3865	39,200
1865. Pozsony	—	—
1869. Oravicza	270	4,900
1869. Nagy-Szeben	172	6,215
1871. Miskolcz	217	—

	Kiállítók	Látogatók
1873. Győr	212	—
1874. Apatin	201	5,928
1875. Ujvidék	345	13,522
1877. Szabadka	206	10,500
1877. Eger	430	8,911
1878. Besztercze	215	3,400
1879. Lippa	270	3,000
1879. Deés	844	14,000
1880. Komárom	121	3,150
1880. Arad	248	9,200
1881. Debreczen	806	11,200
1882. Szatmár	186	6,270

c) Kitüntetések és jövedelem:

	Kitüntetések	Tiszta haszon
Kolozsvár	6 ezüst, 18 bronz, 34 okm.	—
Nagyszeben	30 „ 54 „ —	500 frt
Győr	150 bronz	—
Apatin	190 „	1,032 „
Szabadka	125 „	950 „
Eger	98 érem, 115 okmány	436 „ 63 kr.
Lippa	172 „	103 „
Deés	132 ezüst, 258 diszokmány	1,005 „
Komárom	—	308 „
Arad	79 érd.-érem, 84 eml.-érem, 99 okm.	584 „ 70 kr.
Debreczen	409 „	900 „
Szatmár	120 „	600 „

A kisebb helyi- vagy megyei kiállítások legnagyobb részét az országos kiállítások hatása alatt keletkeztek. Kivételt képez e tekintetben a felsorolt 18 iparkiállítás közül az első hat, melyek mint kísérletek jelentkeztek a kiállítási ügy újabb megindítása érdekében kezdeményezett vagy táplált mozgalomban.

A helyi kiállításoknak messzeható fontosságot tulajdonítani alig lehet. Mindamelllett nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy e kiállítások a maguk nemében mégis bizonyos missiót teljesítenek. Eltekintve attól, hogy a legtöbb helyi kiállítás rendszerint némi jövedelmet biztosít a helyi ipari célok előmozdítására, főleg azt az

előnyét kell az ilyen kiállításoknak kiemelni, hogy az intelligenciát közelebbi érintkezésbe hozzák az iparos-osztályllyal, s annak rokonszenvét, sőt támogatását a legtöbb esetben biztosítják ezek számára. A gyakorlati tapasztalat fényesen igazolja ez állítást és éppen a felsorolt városokban lehetett legközvetlenebbül tapasztalni, hogy azokban az iparosok törekvései mindig több sikert tudtak elérni, mint ott, a hol a társadalom irányadó köreinek kevésbé volt alkalma az iparos-körökkel érintkezni. Másrészt pedig éppen a helyi kiállításokon lehetett tapasztalni, hogy az iparosok a kiállításon való részvétel által nemcsak közvetlen előnyökben (méltánylás, megrendelések stb.) gyarapodtak, hanem bizonyos irányban önértékük is fejlesztve, versenyképességük pedig ambíciójuk felköltése által fejlesztve lőn. Minden egyes — a legszerényebb eszközökkel rendezett — helyi iparkiállítás is megfelelt föladatának s az említett föladatokon kívül öntudatlanul még egy fontos czélnek szolgált: időről-időre előkészítette a talajt a nagyobb országos kiállítások számára. Ezért van az, hogy oly városokból, a hol kisebb-nagyobb kiállítás már rendeztetett, — mindig több és talán minőségileg is számbavehetőbb a kiállítóok száma, mint azokból a városokból, melyek azelőtt kisebb helyi- vagy megyei kiállításokon nem tudták erejüket edzeni

A kiállításoknak van tehát hazánkban is *multja*, s a mi még inkább bizonyos, — van *jövője*. Hazai kiállításainkból és abból a szerepből, melyet külföldi kiállításokon vittünk, kétségtelenül meg kellett győződniünk, hogy hazánkban az iparnak is van *jövője*, sőt hivatása. És ha az eddig kisebb és nagyobb, specziális és általános kiállítások az ipar fejlesztésére befolyást gyakoroltak és egyes iparágak tér- és piaczhódítását előmozdították, vagy egyes specialitásokra felhívták az illetékes körök figyelmét : még biztosabb sikert várhatunk e tekintetben az 1885. évi országos kiállítástól, melynek előkészítésére közvetve minden eddigi hazai kiállítás közrehatott, mert egyengette a talajt és növelte a kiállítási anyagot . . .

Az 1884-ik esztendő a hazai kiállítások történetében zárópontot képez. Mert az 1885. évi kiállítás új korszakot nyit meg. A mit eddig elvétve, elszórva és elforgácsolva kisebb és nagyobb hazai kiállításaink czélul tüzttek, mindazt *egyesíteni* fogja a jövő évi országos általános kiállítás és hatványozott eszközökkel, óriási appa-

ratussal, teljes rendszerességgel lesz hivatva érvényesíteni. Az eddigi hazai kiállítások a fundamentumot képezték ahhoz a nagy épülethez, melyből a jövő évi országos kiállítás után közgazdasági fejlődésünk rendszerének emelkedni kell.

És ha e szempontból kiindulva a kiállítások történetével és fejlődésével tüzetesebben foglalkoztunk és feltártuk azt az anyagot, melyet körülményeink között felkutatni lehetett : talán nem végeztünk felesleges munkát. Mert míg egyrészt a kiállítások terén eddig fölmerült figyelemreméltó mozzanatokot felöleltük és — amennyire lehetett — adatszerűen csoportosítottuk, addig másrészt legalább bizonyos mértékben megkönnyítettük a jövő évi országos kiállítás krónikásainak munkáját

De volt még egy célunk ez igénytelen tanulmányunk által, melyet éppen az 1885. évi országos kiállítás után komolyan fontolóra venni érdemesnek tartunk.

Az ujabbkori kiállításokból ugyanis látjuk, tapasztalhattuk, hogy hiányzik a *rendszeres összefüggés* kiállításaink között, nincs rendszer azok *szervezésében*.

Az 1881. évi márczius hó 10-én alakult „*háziipari- és iparoktatási országos bizottság*“ nyíltan fölvetette föladatai közé az „*iparkiallitások ügyében való véleményadást*.“ De eddig e föladatának — bizonyára az 1885-iki országos kiállításra való tekintettel — nem volt módjában megfelelni.

A jövő évi kiállítás után következő hazai kiállításokra nézve azonban kell bizonyos szabályos szervezetet megállapítani, ez által pedig különösen odahatni :

a) hogy a kiállítások az ország bizonyos vidékei szerint változva rendeztessenek ; hogy egy és ugyanazon vidék iparosai a sűrűn egymásra következő kiállítások által túlságosan meg ne terheltessenek ;

b) hogy a *birálati eljárásban* bizonyos magasabb szempontok szem elől ne tévesztessenek, hogy arra nézve lehetőleg a szakminiszterium is befolyást gyakoroljon s végre, hogy a jutalmak és kitüntetések helyenként *állami díjak* kiosztása által is fokoztassanak ;

c) hogy a kiállítások gyakorlati céljai és pedig a kiállítók üzleti érdekeinek előmozdítása, új iparágak és egészen új vállalatok

támogatásra méltó productumai kellő felkarolás végett a közeli és távolabbi közönség figyelmébe ajánltassanak ;

d) hogy a kiállítások tanuságai akár a szaktestületek, akár a szakminiszterium által minden helyen és alkalommal rendszeresen összefoglaltassanak s megfelelő intézkedés végett az illetékes közegek elé (város, megye, miniszterium) szakjelentések alakjában fölterjesztessenek.

Ha ily elvek szemmel tartása mellett rendezzük jövőre kiállításainkat, hovaelőbb meg fogjuk közelíteni a fontos czélt, mely által a kiállítások nemcsak helyi- és országos parádék, ünnepek és látványosságok, hanem közgazdasági fejlődésünkre kiható komoly és praktikus institutiók lesznek.

GELLÉRI MÓR.